

Paul Tarnow Matthias Lizov

Synopsis controversiarum De Magistratu Politico : In Qua Ordine Eodem Omnes quaestiones proponuntur, explicantur, & examinantur, quae de ipsa potestate politica, eiusq[ue] officio, cum in causa religionis, tum in rebus civilibus agitantur, quo a Bellarmino, in libro de laicis sive secularibus, sunt pertractatae

Rostochii: Pedanus, 1620

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn737569557>

Druck Freier Zugang

RU. theol. 1620.

Paul Tarnow, Bres.

Vert. → Matthias Lizorius, Prop

122 35504
Synopsiſ controversiarum

DE

MAGISTRATU
POLITICO: IN QUA
ORDINE EODEM OMNES

quæſtiones proponuntur, explican-
tur, & examinantur, quæ de ipſa poteſtate,
politica, ejuſq; officio, cum in cauſa religionis, tum
in rebus civilibus agitantur, quo à Bellarmino,
in libro de laicis ſive ſecularibus, ſunt
pertractatæ.

De cuius theſibus,

AUXILIANTE DEO TRINUNO,
SUB PRÆSIDIO

PAULITARNOVII,

D. & S. S. Theologiæ Profeſſoris,

Reſpondebit publicè

MATTHIAS LIZOVIVS

Ruppinenſis Marchicus.

In auditorio majori, a. d. 13. May.

ROSTOCHII

Excudebat JOACHIMUS PEDANUS, Acad. Typ.

ANNO M. DC. XX.

R. U. Acad.
1620

1932. III 72

Leganter & verissime dictum est ab
Ambrosio (orat. in Auxentium, quæ exstat
T. 3. libro epistolarum quinto, post epistolam 32.)
Quid honorificentius, quam ut Imperator
ecclesiæ filius esse dicatur? Quod cum di-
citur, sine peccato dicitur, cum gratia dici-
tur? Imperator enim bonus intra ecclesiam, non supra
ecclesiam est. Intra ecclesiam verò qui sunt, eorum officium
duplex est: unum commune, quod habent, quatenus sunt
Christiani, & membra ecclesiæ: alterum verò proprium, quod
gerunt vel in ipsa ecclesiæ, vel in politia, vel in æconomia:
unde tres hierarchia & status præcipui recenseri solent. De
earum prima, in qua ministri ecclesiæ versantur, cum hæte-
nus aliquot disputationibus egerimus, ordo & series materia-
rum exigere videtur, ut de secunda, quæ est magistratus poli-
tici, quædam ad collationem sententiarum placidam publicè
proponamus. Id quod faciemus instituto brevi eorum examine, quæ
prolixè de hoc argumento pridem in publicum emisit Bellarmi-
nus: ex quo etiam consimilium, quæ omisit, dijudicationem non
difficilem fore confidimus. Illorum igitur sermo ad ornaturum
etiam constituemus capita generalia: I. De potestate politica,
sive de magistratu ipso. II. De ejus officio in rebus poli-
ticis. III. De ejusdem officio in causa religionis.

I. DE POTESTATE POLITICA.

THESIS I.

DUæ sunt in hoc capite questiones à Bellarmino proposi-
tæ: I. Quid hæc verba (lib. de laicis sive secularibus, cap. 1.) exponi-
unt: Ab politica potestas sit bona, & proinde Christiana
nis

A 2

nis licita? seu, ut ex contradicentium verbis, quæ cap. 2. referuntur, colligere licet, An liceat Christianis gerere magistratum? Resp. affirmat Jesuita, & nos cum eo: negant Anabaptistæ, sive Rebaptizantes & Trinitarij, sive majoris Antitrinitarij, qui & Catabaptistæ: illi simpliciter, ut volunt: verba Osterodij in institutione, cap. 30. §. 5. pag. 228: hi secundum quid, si ejusdem dicti fides adhibenda, quæ exstant ibidem cap. 28. §. 7. pag. 183.

2. Quod verò Bell. c. 2. pag. 444. v. penultimo, postquam in hac controversia non solum Catholicos, quos ita appellat, sed etiam Philippum Melancthonem, Iohannem Calvinum, & Dn. Lutherum consentire, contrariamque hæresin acerrimè & fufissimè oppugnare affirmasset, statim de eodem Lutero subjicit, ab ipsius verbis, (quæ tamen loco allegato non recenset, verum lib. 4. de Romano Pontifice. c. 15. pag. 555. mutilatè commemorat) in Babylonica captivitate, cap. de baptismo, occasionem sui erroris sumpsisse Anabaptistas; in eo prodit antiquam suam calumniandi rectè dicta libidinem, & simul, quæ potest arte & astutia hoc agere, ut in odium magistratus politici adducat doctrinam ejusdem ministerio ex verbo Dei repurgatam, & prædicatam, quasi genitricem execrandi illius Anabaptistarum furoris. Verba Lutheri hæc sunt: Obsecro, quo jure (ut non dicam, quàm impiè & damnabiliter hæc mysteria omittat docere) Papa super nos constituit leges? quis dedit ei potestatem captivandæ hujus nostræ libertatis, per baptismum nobis donatæ? Unum, ut dixi, nobis in tota vita agendum est propositum, ut baptisemur, id est, mortificemur, & vivamus per fidem Christi, quam & unicè doctrinam oportuit; maxime à summo pastore. At nunc, tacita fide, infinitis legibus operum & ceremoniarum extincta est ecclesia, ablata virtus & scientia baptismi, impedita fides Christi. Dico itaq;: Neq; Papa, neq; episcopus, neq; ullus hominum habet jus unius syllabæ constituendæ super Christianum hominem, nisi fiat ejusdem consensu, quicquid aliter fit, tyrannico spiritu fit. Hæc Lutherus: cuius mens quæ sana fuerit, quàm aliena ab errore Anabaptistarum, ipsa subjecta materia indicat, & confirmatur id ipsum luculentissimè ex assertionem articuli XXVII. quæ in eodem T. 2. lit. fol. 306. b. existat, hisce verbis: Certum est, in manu ecclesiæ aut Papæ prorsus non esse, statueri articulos fidei, imo nec leges morum seu bonorum operum. vide ibidem plura fol. seq.

3. Argumenta pro nostra sententia afferuntur quinque: Primum ex scripturae testimonijs: quae subdistinguemus ex materia subjecta in quinque classes: quarum (1.) ex titulis honorificis magistratus politici: Exodi 22. v. 28. iudices populi à Deo ipso vocantur Dii: sicut etiam Psal. 82. v. 1. Deus stetit in synagoga Deorum: in medio autem Deos djudicat. Explicat hoc ipsam Moses, Deut: 1. v. 17. ubi iudices monet, ut justè judicent, quia Dei iudicium est: & Josaphat 2. Paralipom. 19. v. 6. ubi dicit, iudices non hominum, sed Dei iudicia exercere: deniq; Christus, Iohan. 10. v. 34. 35. Si (inquiens) illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est, & scriptura non potest solui; quem pater sanctificavit, & misit in mundum, vos dicitis, Tu blasphemus, quod dixi; Ego sum Deus.

4. (2.) ex legibus, quas regi futuro praescribit Iehova, Deuteron. 17. v. 14. & seqq. in quibus requiritur, ut sit Iudaeus: non multiplicet equos, aurum & argentum; uxores; sequatur legem, sit modestus.

5. (3.) Ex consequentibus malis, quae oriuntur deficiente magistratu: Iudicum ult. v. 25. & saepe aliàs: (vide c. 17. v. 6. c. 18. v. 1.) ubi dicitur, In diebus illis non erat Rex in Israel; sed unusquisq; quod bonum sibi videbatur, hoc faciebat.

6. (4.) A facto Dei excitantis iudices & reges populo suo: Iudicum c. 3. c. 9. c. 15. & alibi: item 1. Samuel 9. v. 16. c. 16. v. 12. Proverb. 8. v. 15. 16. Per me reges regnant.

7. (5.) Ab honore, censu; subiectione & oratione pro magistratu; Matth. 22. v. 21. Rom. 13. v. 1. & 4. & 7: 1. Timoth. 2. v. 2: Tit. 3. v. 1: 1. Pet. 2. v. 17.

8. Contra haec Scripturae dicta, quas afferri ait Bellarminus, objectiones duae sunt in universum: Prior, contra testimonia V. T. illa male opponi; cum diversa sit nostra Christianorum à Iudaeis ratio: hi fuisse permisso magistratu propter imperfectionem; nobis negatos propter perfectionem. Resp. Iesuita; negando nobis esse denegatos: probatq; suam insinuationem partim à vaticinijs prophetarum, qui praedixerunt omnes reges terrae servituros Christo & Ecclesiae: (Psal. 2. v. 10. 11. 12. Psal. 72. v. 11. Esaie 49. v. 23. c. 60. v. 3.) unde sequitur, reges fore in Ecclesia N. T. alioqui praedictio esset falsa: partim ab eventu & complemento in Constantino, Theodosio, Constantino Magno & alijs; qui adoraverunt sepulchra apostolorum & martyrum, & ecclesias ditaverunt atq; protexerunt.

9. In hac responsione Iesuita quid probemus, improbemusve, ut constare possit.

possit evidentius, duo adiungimus: unum de complemento in p̄is reg'bus, quas seruisse Christo concedimus: sed species operum & factorum, quibus serue-
runt, distinguimus: peregrinationes enim ad loca sanctorum non à vero cultu
Dei & Christi, sed à superstitione & errore ortas statuimus: reliqua ad su-
stentationem Ecclesie ejusq; defensionem directa bono & pio zelo facta agnosci-
mus, licet in illis omnia sine legitimo peccata non putemus. Alterum est de
perfectiōe N. T. majore, quàm fuerit V. T.: eam secundum quid, non simpli-
citer agnosimus. nam & ratione Christi, qui expectabatur in V. T. & in N. T.
venit, discrimen concedimus, quale est inter corpus & umbram, Col. 2. v. 17.
Heb. 10. v. 1. & ratione populi atq; legum ceremonialium, quibus onerabatur,
quale est inter majorem & minorem, Gal. 4. v. 3. 4. Aliud verò
est, quod hoc loco occultat, alibi verò in apicium protulit Bellarminus, qui
perfectiōem in suis religiosis sive monachis somniat, eeq; consilia perfectiōis,
quæ vocat, directa esse vult.

10. Posterior objectio, contra testimonia N. T. quæ itidem aliena à pro-
posito esse dicunt: siquidem in eiv tantum dicitur, oportere nos parere regi
Ethnico, non autem licere Christianis regna possidere & magistratus gerere.
Resp. Bellarminus tria: 1. causam reddit, cur in N. T. de magistratu politico
non multum tractetur: quia Christo & apostoli propositum fuit tractare de
regno spirituali, non de politico. 2. posse ex dictis in N. T. per indirectum &
bonam consequentiam haberi, de quo directe agit questio. Si enim Christia-
no licet subesse regi Ethnico, multo magis regi à Christiano: & si licet Christia-
no subesse, multo magis præesse: quia illud magis videtur esse contra liberta-
tem Christianam, quàm hoc. 3. argumentatur à majori: (ut vocant) Si Chri-
stianæ libertati repugnaret subjectio vel præfectura civilis, magis repugnaret
ecclesiastica: quia Christiana libertas magis pertinet ad Christianum, ut est
civis ecclesie, quàm ut est civis mundi. At non repugnat Christiana libertati
præfectura vel subjectio ecclesiastica: quod probat ex Matth. 24. v. 45. Rom.
12. v. 8. Hebræ. 13. v. 17. E. neq; repugnat præfectura vel subjectio politica.

11. Nos in dictis quod desideremus, non habemus, nisi quod in extremis
dicitur de præfectura ecclesiastica in genere, id si in specie ad Pontificem Rom.
trahatur, quod facit Bellarminus, rejicimus: qui formam aut speciem illam
regimini ecclesiastici contra scripturam esse statuimus.

12. Secundum argumentum, ab exemplis: Si principatus esset res ma-
la, nunquam viri sancti eum gessissent. At gesserunt. E. non est res mala.
Assumptionem probat inductione exemplorum, ex V. T. nempe, Melchisedeci,
Iosephi,

Iosephi, Moysi, Iosue, Iudicum ferè omnium, Davidis, Salomonis, Ezechie, Iosaphat, Iosie, Danielis, Mardochei, Nehemie, Machabæorum, & aliorum: ex N. T. Regiis p̄j; nec tamen renunciare iussi principatui suo, Iob. 4. v. 48: proconsulis Sergij, conversi à Paulo, non autem deponentis idcirco magistratum, Act. 13. v. 12. Philippi Imperatoris à S. Fabiano Papa & martyre, & à tota Ecclesia admissi, Euseb. l. 6. c. 25: item, Constantini, Ioviniani, Gratiani, Theodosij junioris & senioris, Caroli M. Ludovici Pj, Orthonis I. S. Henrici Imperatoris, & S. Ludovici regis Francorum, aliorumq.

13. Terrium, à fine: Si natura humana socialem vitam requirit, certè requirit etiam regimen & rectorem: & proinde illud licitum est Christiano. At prius. E. & posterius. Propositionis connexionem probat dupliciter: (1.) quia impossibile est multitudinem diu consistere, nisi sit, qui eam contineat, & cui sit cura bonum commune: quod declarat exemplo animæ omnia continentis in corpore humano, & probat ex Proverb. 11. v. 14. Vbi non est gubernator. (Heb. תְּהִלָּתוֹ תִּכְבֹּדוֹ) *populus corruet.* (2.) quia in omnimultitudine ordinata opus est rectoribus. Societas civilis est multitudo ordinata. E. in ea rectoribus est opus. Assumptionem similiter probat: sed, quia pleræq; sunt philosophica, & ad nostrum institutum propriè non pertinentia, ea omitimus.

14. Quartum ab efficiente: Quicquid est à Deo, illud est bonum & licitum. Politica potestas est à Deo. E. bona & licita. Assumptionem probat testimonijs scripturæ, Proverb. 8. v. 15. Daniel. 2. v. 37. cap. 4. v. 22. Eandem explicat quinque propositionibus: quas, qui vult, apud ipsum Iesuitam leget: nos eadem de causa, quam paulo ante indicavimus, eas prætereundas nobis existimavimus: tantum de duplici differentia inter politicam & ecclesiasticam potestatem, quam in ultima propositione constituit, monemus, primam falsam asserere, nempe, ecclesiasticam potestatem esse in uno homine, (quem intelligit Iesuita Pontificem Rom. ut constat ex lib. 2. de Pontifice Romano cap. 12. & seqq.) secundam laborare ambiguo. quod enim ad doctrinam fidei & morum, ecclesiastica potestas est à Deo immediate: quod ad cæremonias, quæ ordini & decore inferviunt, mediate.

15. Quintum, ab origine: Omnia que in statu innocentie futura fuissent, licita sunt Christianis. At politicus principatus in statu innocentie futurus fuisset. E. etiam licitus Christiano. Assumptio probatur quadruplicibus argumentis: quæ tamen maximam partem sunt ex ratione: ideoq; à nobis omituntur. (Si cui gratum est in hoc argumento penitus cognoscendo immorari, præter Bellarminum legere potest Petriam T. 1. in Genesim, pag. 125.

Zan-

Zanchium de operibus sex dierum, pag. 48. Danæum lib. 7. politices Christianæ, (cap. 4: qui cum Bellarmino consentiunt: Dn. Luth. T. 1. in Genesin. fol. 59. a. dissentit.) In transitu notamus locum ex Apocal. 12. v. 7. a Jesuita nostro, male esse allegatum in quarta probatione.

16. Argumenta ad versariorum, ex hysdem locis sophisticè depromuntur. I. enim testimonijs scripturæ quibusdam abutuntur, qualia sunt, Matth. 17. v. 25. 26. Lucæ 22. v. 25. 26. Rom. 13. v. 8: 1. Corinth. 7. v. 23. cap. 8. v. 6. Eph. 4. v. 5. II. Exempla allegant principum plerorumq; abutentium suâ potentia. III. finem, propter quem Judæis permiserit magistratum, fuisse ipsorum imperfectionem: Christianis verò convenire perfectionem. IV. Causam efficientem fuisse hominum tyrannidem & violentiam. V. Originem deniq; hominis & redemptionem ejusdem cum ea pugnare, quod homo sit liber creatus, & per peccatum subjectio sit introducta: ab illo itaq; cum simus liberati, etiam ab hac esse debemus. Ad quæ argumenta quid Bellarminus respondeat, apud ipsum legi commodius poterit, quam huc ejus sententia transcribi. Vbi autem ab eo dissentiamus, id partim ex problematibus ad finem disputationis hujus adfectis, partim ex ipsa *ὁμοθυμῶν* et publica innotescet.

17. II. Q. in hoc capite est: An politica potestas per peccatum amittatur? seu, (ut capitū 1. obscuritatem illustrare visum est Jesuitæ cap. 8.) An principatus in impijs esse possit? Resp. affirmat Bell. & nos cum eo: negavit Armacanus, qui lib. 10. questionum Armenicarum, cap. 4. docet, (referente Jesuita) titulum præcipuum dominiorum esse gratiam Dei sive justitiam & caritatem: alios autem titulos omnes in hoc fundari, & qui justitia & gratia Dei carent, nullum habere verum dominium. Eundem errorem eodem tempore docuisse Johannem Wiclefum, & Johannem Hussum, ait Bellarminus; quibus tamen injuriam fieri voluit alijs, qui dicunt, eos docuisse, nullum esse principem, nullum prælatum, dum est in peccato mortali, ut ipsi locuti sunt, h. e. cum principem esse nullum, sive, nulla auctoritate imperare; qui principem agit in peccato imperando, sive, qui pro auctoritate ad peccandum cogit.

18. Argumenta huic errori opponit Bellarminus quatuor: Primum, ex scripturæ testimonijs: Esa 45. v. 1. Hierem. 27. v. 6. Daniel. 2. v. 37. Roman. 13. v. 1. & 1. Pet. 2. v. 13. Syllogismus hinc fieri potest talis: Quibus Deus dat dominium, & quibus obedire præcipit, in ijs illud esse potest. Sed impijs illud dat, ijsq; obedire præcipit: ut allegata loca docent. Et in ijs esse potest.

19. Se-

19. Secundum, ex decreto concilij Constantiensis, sess. 8. & 15. ubi hunc errorem Ecclesia damnavit.

20. Tertium ex Augustino, qui lib. 5. de civit. Dei cap. 21. scribit: Deus dat felicitatem in regno caelorum solis pijs, regnum vero terrenum & pijs & impijs, sicut ei placet, cui nihil injuste placet. Et infra ibidem, Qui dedit Mario, ipse & Caesari, qui Augusto, ipse & Neroni, qui Vespasiano vel patri vel filio, suavissimis Imperatoribus; ipse & Domitiano crudelissimo, & ne per singulos ire necesse sit, qui Constantino Christiano, ipse apostata Iuliano.

21. Quartam ex ratione duplex: (1.) In quibus fundamentum dominij manet, ij vera dominia habere possunt. At in infidelibus fundamentum dominij manet. E. infideles vera dominia habere possunt. Minor probatur ex eo, quod dominij fundamentum est natura, non gratia: homo enim quia factus est ad imaginem Dei, ac proinde mente ac ratione praeditus est, ideo dominatur rebus inferioribus, ut ex Genes. 1. v. 28. deduci potest. (2.) Si gratia & justitia esset titulus (sive fundamentum) dominiorum; sequeretur, nullum dominium esse certum. At non hoc: inde enim nasceretur incredibilis confusio & perturbatio inter homines. E. nec illud. Propositionis connexio patet ex eo, quod gratia & justitia sit occultissima, & nemo sciat vel de se vel de alio, an sit vere justus.

22. Nos in argumentis tribus prioribus nihil desideramus: duorum ultimum ex ratione petitorum prius laborare elenchi statuimus. concludit enim de despotico, cum quaestio sit de politico dominio. Praeterea idem sumit tanquam concessum, quod est controversum, imaginem Dei referri ad naturam intelligentiae & voluntatis, similitudinem vero ad sapientiam & justitiam, ut alibi Iesuita noster uberius se explicat: vide lib. de gratia primi hominis, cap. 2. in explicatione prima propositionis. Posterius petit principium in propositione, ut patet ex ejusdem prosyllogismo. quod enim dicit, neminem scire de se vel de alio, an sit vere justus; id cum scriptura pugnare statuimus, ut alibi fusius docuimus.

23. Argumenta in contrarium afferuntur tria: I. ex Osee 8. v. 4. Ipsi regnaverunt, at non ex me: principes exstiterunt, & non cognovi. II. ex Siriacidis c. 10. v. 8. Regnum à gente in gentem transferitur propter injustitias. III. ex ratione: In ijs esse tantum potest dominium, quibus confert Deus, quia non est dominium nisi à Deo. At Deus nullo modo confert dominium improbitum quia ejus hostes sunt, tum etiam, quia videretur approbare abusum. abutuntur enim omnes impij sua potestate. E. in impijs non potest esse dominium.

B

Ad quæ

At quæ quid respondendum sit, videri potest apud Iesuitam, cap. 8. & nos, quæ
breuitatis causa ejus solutiones omittere necesse habuimus, de iisdem, & de
alijs agere tum volentibus cum Iesû parati erimus.

II. DE OFFICIO MAGISTRATUS in rebus politicis.

DE hoc capite tres proponit Bellarminus questiones.

1. Q. Liceatne Christiano magistratui leges condere, judi-
cia exercere, & punire improbos? Resp. affirmat Bellarminus, &
nos cum ipso: negant Waldenses (à Petro Valdo cive Lugdunenſi ita
dicti, quem Nauclerus fol. 771. in generatione XXXIX. οὐ γὰρ εὐσεβὴς Gratiano;
Lombardo, Petro Comestori, Avicennæ, & Averrois facit.) & Anabaptistæ.

2. Questio hæc quia est quadruplex: (de tribus enim in ea quaeritur ex-
plicitè, & de quarto, quod secundum est in ordine primò, inclusum, implicite)
idèd Iesuita noster eam evolvit & explicat quatuor propositionibus: quarum
1. est: Licet principi Christiano leges condere: 2. Lex civilis non
minus obligat in conscientia, quàm lex divina, etsi minus firma
& stabilis sit illa, quàm hæc. 3. Judicia publica exercere non est
illicitum Christianis. 4. Licet Christiano magistratui gladio
punire perturbatores publicæ quietis. Singulas propositiones quomo-
do confirmet, & quid ad argumenta in contrarium adducta respondeat, apud
ipsum legi malimus: quid in ejus probationibus & adversariorum solutionibus
desideremus, de eo, quantum licebit, in appendice & corollarijs agemus.

3. Ex ipsis autem propositionibus sola secunda inter nos controversa est.
Bellarminus enim cum alijs Pontificijs affirmat, leges civiles non minus obli-
gare in conscientia, quàm divinas: nos verò id ipsum negamus, qui imparita-
rem obligationis defendimus.

4. Sententiam nostram antequam confirmemus, necessarium videtur,
ut quedam ad ejus explanationem pertinentia præmittamus. Subjectum
est Lex civilis sive politica: quo nomine tantummodo intelligimus, leges &
statuta justa, h. e. in quibus nulla quatuor conditionum sive requisitorum desi-
deretur: sed quæ sint, quod dicuntur, 1. respectu efficientis, nempe ab eo,
qui habet auctoritatem, ut hic est magistratus legitimus, quamvis restrictam
& limitatam verbo, non absolutam & liberam. 2. ratione materiæ, ut præci-
piatur in eis virtus, prohibeatur vitium, non contra. 3. ratione formæ, ut
modo.

modo & ordine debito ferantur. 4. ratione finis, ut ad bonum commune, quod est publica salus, ordinetur. Prædicatum est obligare conscientiam, quo nihil aliud intelligimus, quam ejusmodi legem præscribere, quæ ad obediendum obstringit, sub metu offensivæ Dei & sub culpa morali & mortali; idq; vel generatim, cum lex non per se obligat, sed mediante generali præcepto, quod hic est quantum decalogi, in quo honor & obedientia omni superiori præcipitur: vel speciatim, cum ratione sui & immediate respectu ipsarum legum positivarum obstringit. idq; vel per se, cum ratione cultus divini ex verbo divino à magistratu propositi, tum ratione disciplinæ ad cultum aut ad bonum aliud ordinatæ, vel per accidens, quando ordinis aut decori servandi, aut scandali vitandi causa aliquid præcipitur. Calvinus contra quem Bell. præcipue disputat, (ut patet ex cap. 9. pag. 462.) lib. 4. Inst. c. 10. §. 4. ita definit: Obstringere conscientiam lex dicitur, quæ simpliciter hominem ligat, sine hominum intuitu vel non habita eorum ratione. Explanationem ejusdem per exempla luculenta ibidem vide.

5. Argumenta quæ pro nostra sententia ex Calvino & alijs afferunt, Bellarminus, suat octo: Primum: Potestas politica est temporalis. E. nihil ei cum conscientia, (primariò nimirum & per se.)

6. Secundum: Finis legum civilium est pax externa. E. ipsæ (primariò) non obligant conscientiam, (cujus est pax interna.)

7. Tertium: Princeps non judicat de internis. Conscientia est interna. E. princeps eam non judicat: & proinde nec obligat, (putà, per se & primariò.)

8. Bellarminus (cap. 11.) negat consequentiam horum trium argumentorum esse bonam, utpote quæ plus inferat, quam præmissæ concedant, ex quibus tantum sequatur, potestatem politicam, ejuq; legem non posse obligare, nisi ad actus temporales & exteriores: nequaquam verò eam posse obligare in conscientia.

5. Contrarium autem probat tripliciter: 1. à genere: Omnis regula morum obligat in conscientia: quia quævis deviatio ab ea est peccatum, quod pertinet ad conscientiam. At lex politica est regula morum, licet dirigat actus exteriores. E. obligat in conscientia. 2. Omnes leges spirituales obligant conscientiam. Potestas civilis & leges politice sunt res spirituales, in se considerata, quamvis ratione objecti sint & dicantur temporales. E. obligant conscientiam. 3. Quicumq; potest sic imperare alteri, ut, si non obediatur, peccet, & testimonio propriæ conscientie intelligat aut possit intelligere, se peccare:

ipotesi ligare conscientiam: ligare enim conscientiam est sic imperare alteri: ut, si u non obediat, peccet; & testimonio propriae conscientiae intelligat vel intelligere possit se peccare. At potestas politica & leges civiles possunt prius. E. & posterius.

10. Nos quid de his sentiamus, ut distinctè aperiamus, de singulis seorsim agemus. Primò igitur reprehensionem consequentiae nostrae merito factam negamus; inò conclusiones mutilatione quadam & omissione determinationis corruptas dicimus, idq; ex status sive propositionis secundae formatione patet, quae non fit simpliciter, sed comparatè instituta.

11. Deinde in genere ad probationem contrarij dicimus, eam esse à θεο & δυνάμει & extra propositum. Non enim controversatur, an leges civiles iustae obligent in conscientia, sed, an primario, per se, & aequè cum divina.

12. Deniq; in specie, primae probationis propositionem falsam esse statuimus, si accipiatur ex sensu, quem controversia status requirit, nimirum, quod humanae morum regula primario & per se, inò aequè ac divina obliget conscientiam. Prosyllogismus ejusdem laborat ambiguitate & falsitate, nam & peccatum est, quod committit servus, discipulus, civis non obtemperans cuicunq; statuto sui domini, magistri, aut magistratus, nec tamen semper ad conscientiam pertinet.

13. Secundae probationis assumptio falsa est. Temporalia non sunt in se spiritualia. Leges humanae sunt temporales. E. non sunt in se spirituales.

14. Tercia propositio ambiguitate laborat: ligare enim conscientiam dupliciter dicitur, nimirum vel proprie & strictè; & in hac significatione est obstringere ad obedientiam sub metu offensionis Dei, seu sub culpa morali & mortali: vel improprie & latè, & tunc est idem quod obstringere sub metu offensionis hominum, sub culpa tantum civili, quae pudorem aut infamiam apud homines, aut etiam mulctam aliquam imporat.

15. Quartum: Is potest conscientiam ligare qui potest poenam spiritualem inferre. Princeps hoc non potest. E. nec illud.

16. Quintum: Idem potest ligare conscientiam, qui potest absolvere. At princeps hoc non potest. E. nec illud.

17. Bellarminus contra utriusq; argumenti assumptionem excipit distinguendo: Princeps non potest poenam spiritualem inferre aut dimittere & conscientiam absolvere, quemadmodum neq; leges civiles, prout ille est homo, & hæc ab homine, sed prout est minister Dei, & habet auctoritatem ab eo. Resp. per

per inuersionem, si tantum ut habens auctoritatem à Deo, ergo non per se, non primario, non æquè cum legibus diuinis.

18. Sextum: Si publica potestas conscientiam ligare potest, unum & idem peccatum bis puniatur, semel in hoc, semel in altero seculo. At hoc est absurdum. E. & illud.

19. Bellarminus negat assumptionem, probatq; contrarium exemplo facinorosorum sive homicidarum, quibus sæpè uno in loco manus, altero in loco caput abscinditur, & ita duplex supplicium infligitur. Resp. per insciationem ad probationem: est enim unum supplicij genus tantummodo, quod exasperatur & aggravatur ista ratione, id quod patet ex objecto, in quod fertur, quod tantummodo unum est, vita nimirum temporalis, & confirmatur vulgari proverbio, quo dicitur, Neminem posse duplicem mortem oppetere. Sed quicquid de hoc sit, propositio hujus argumenti videtur de pena & morte futuri seculi gemina tantum accipi, quæ esse non potest, nisi quis velit duplicem vitam æternam etiam constituere: quod autem de illa tantum intelligenda sit, elucet inde, quod pænæ conscientie non aliud pertineant.

20. Septimum: Si politica potestas ejusq; leges obligarent in conscientia, princeps politicus semper intenderet obligare ad culpam. At princeps politicus ut plurimum id non intendit. E. neq; obligat in conscientia.

21. Bellarminus distinguit in propositione inter intentionem legislatoris ante legem ferendam, & inter vim post latam legem: illam dicit esse in potestate magistratus politici; ut aut veram legem condat & significet aliquid cum imperio, aut tantum ostendat, quid agendum sit, sine imperio: hanc verò non esse in ejus potestate, quæ possit impedire, quin lex obliget ad peccatum mortale aut veniale pro rei magnitudine. Resp. est ignoratio elenchi. probandum erat, leges civiles æquè obligare in conscientia ac diuinas: non simpliciter, quod obligent. De peccato mortali & veniali Papistarum alibi actum est à nobis: non diffremur interim, hoc & præcedens argumentum, quod in nostrorum aut Calvinianorum scriptis non occurrit, infirmius videri.

22. Octavum: Si legem gravissimam civilem potius prædicari debemus, quàm leuissimam diuinam (v. g. illam de non mentiendo officiosè) civiles non obligant in conscientia. At prius. E. & posterius. Propositionis connectio probatur ita: Leuissima diuina lex non obligat, nisi ad venialem culpam. E. gravissima civilis ad nihil obligat. Conclusionem illustrat & confirmat deductione contrarij ad absurdum: Si obligaret lex diuina ad peccatum, præcipuè mortale, oporteret potius cavere mortale, quàm veniale.

23. Bellarminus euli propositionis connexionem peccare fallacia causse, quod enim legi diuine cedit humana, quando simul seruari nequeant, eju rei causam non esse, quod humana non obliget ad peccatum: sed quod lex humana minus firmiter statuta est. in tali enim casu desinit esse lex, & proinde etiam obligare. Resp. partim inficiando, partim inuertendo. non enim infirmitas adjuncta siue consequens tantum est causa, quod humana lex diuine cedit, sed pendet ea ab omnibus causis, efficiente, nempe auctore & auctoritate diuersa, materia, forma, finibus posterioribus. illæ uero leges, quæ tot rationibus prævalent, iure etiam magis obligant in conscientia, quam quæ hñdem cedunt eisdem nominibus.

24. Hactenus argumenta eorum, qui nobiscum in hac questione faciunt: aduersariorum apud Bellarminum sunt septem: Primum: *Vis obligatiua est de essentia legis, & obligare est effectus legis necessarius.* E. omnis lex, & proinde etiam civilis, eodem modo obligat. Consequentia probatur à simili: Quia hominis essentia est rationale esse, & propria esse risibilis, omnis homo est rationalis & risibilis, siue sit creatus à solo Deo, ut Adam, siue à Deo ex alio homine, ut Eva, siue ab hominibus genitus, ut Cain: ita obligatiua vis est cuiuscunq; legis, siue à Deo, siue ab angelo, siue ab homine feratur. Antecedens probat hac modo: Regula proprium est intrinsecè, ita dirigere, ut recessus ab ipsa sit peccatum, v. g. morum, in lege naturali, in lege naturali, ut sunt monstra: artis, in legibus artificum. At lex est regula morum. E. ita dirigit, ut recessus ab ea sit peccatum morum, siue obligat ad culpam. Resp. Argumenti consequentia negatur, quæ procedit ab actione & obligatione ad modum illius: quod est inconsequens. ex eo enim quod lex diuina & humana obligant, non sequitur, parem vim & modum obligandi esse in utraq;. Probatio autem consequentia laborat ignorantia elenchi, dum in questione de accidenti, nimirum de actione, eaq; voluntaria, quæ capie magis & minus, affert exemplum substantiæ de essentia hominis secundum naturalem modum, cuius non est par ratio.

25. Secundum: *Si lex obligaret solum, quia diuina est, omnes leges diuine equaliter obligarent. nam eadem est ratio obligationis in omnibus.* Ac non hoc: uam magis obligat lex quinta, Non occides, quàm septima, Non furaberis, & magis lex septima quàm octaua, Non mentieris, & magis octaua quàm illa de omni otioso verbo cavendo. E. nec illud. Resp. Propositionis consequentia negatur, quæ falso presupposito nititur, quasi statuamus, legem obligare solum ratione causse efficientis, siue quia diuina est, cum eam vim habeat
(simul

simul respectu cæterarum causarum. Pro syllogismus ejusdem laborat eodem
vicio, quasi omni ratio obligationis solidè pendeat à persona legislatoris summi,
cum etiam ab ejusdem voluntate sit, quæ varium obligationis modum legibus
indidit, prout materiam, formam, finem, ordinem, circumstantias rerum etiam
dispositurus in his omnibus, quæ lege proponuntur.

26. Tertium: illa lex divina magis obligat, cujus violatio magis est
contraria fini legis, h. e. caritati. Sed lex humana etiam habet pro fine carita-
tem, & ordinat media ad hunc finem. E. eadem est ratio legis divinæ & hu-
manæ, quod ad obligationem. Propositionem declarat inductione exemplorum:
ideo occidere pejus est quàm furari, quia illud magis est contra caritatem: &
ideo mortale est mentiri perniciosè, veniale mentiri officiosè, quia illud est contra
caritatem, hoc est præter eam. Assumptionem probat dupliciter: (1.) te-
stimonio, 1. Tim. 1. v. 5. Finis præcepti est caritas: quod de omni præcepto sive
lege intelligendum esse ait Bellarminus. (2.) ratione: Lex civilis justa semper
est vel conclusio vel determinatio legis divinæ moralis. E. habet eundem finem.
Consequens hujus entymematis illustrat explicatione differentie, quæ nihilominus
remanet inter utramque legem. humana enim dirigit actus humanos in
ordine ad actus externos dilectionis, id est, ad pacem & conservationem Republicæ:
lex autem divina dirigit etiam in ordine ad actus internos caritatis. Resp.
Proposicio amplianda est. illa enim lex divina magis obligat, quæ non tantum
fini legis magis est contraria, sed etiam omnibus ejus causis, & toti essentia legis.
in ejusdem declaratione male sumitur distinctio peccati mortalis & venialis ex
sensu Pontificiorum, contra scripturam, Deut. 27. v. 26. Gal. 3. v. 10. Assum-
ptio limitanda. lex quidem humana habet etiam pro fine caritatem, & ordinat
media ad eam, sed nec eadem perfectione, nec eodem gradu, quo lex divina.
Pro syllogismus assumptionis prior fallit dicto secundum quid. Paulus enim ibi
loquitur non de omnibus præceptis divinis, sed de illo, quod dederat Timotheo
ab eo discessurus, cujus v. 3 meminerat: interim non negat us, summam legis
in charitate consistere, Matth. 22. v. 37: cujus complementum est Christus,
Rom. 10. v. 4. Posterioris antecedens falsum est, & consequentia infirma,
non enim lex civilis justa semper est conclusio vel determinatio legis divinæ
moralis: & quando aliqua determinat sive præscribit media ad observationem
legis moralis & divinæ pertinentia, eundem quidem finem habet cum moralis,
sed suo ordine & gradu, quem hæc ut domina, illa ut ministra spectat.

27. Quartum: Lex humana æquè ac divina positiva ideo obligat ad
peccatum, quia constituit actum, quem præcipit in genere virtutis necessarium.

cuja

cum antea esset indifferens. E. pares sunt, quoad obligationem. Antecedens partim illustrat exemplo Iudæi, non ex contemptu, sed ex cibi appetitu moderate comedentis carnem suillam in lege prohibitam: in quo quia peccat, non contra obedientiam, siquidem non ex contemptu id facit, sed contra temperantiam, esus autem moderatus, carnis suillæ ex se non est contra temperantiam, sed est res quædam in differens; hinc conficit, legem esse, quæ illam abstinentiam facit actum temperantiæ necessarium: partim confirmat in hunc modum: Lex divina non alia de causa facit esse actum virtutis eum, qui ex se erat indifferens, nisi quia est regula morum ab eo posita, qui habuit auctoritatem præcipiendi. Sed homo etiam potest præcipere, & regulas morum constituere. E. potest homo lege sua constituere actum aliqui indifferentem in genere virtutis. Resp. Argumentum laborat cum ignoratione elenchi, cum fallacia consequentis. Quæstio est de toto genere legum divinarum & humanarum: at argumentum agit tantum de paritate obligationis in certa specie legum divinarum, nempe positivarum, quales sunt ceremoniales & forenses. Deinde inconsequens est, si ita argumenter: Homo potest præcipere in rebus per se indifferentibus, quæ sunt in potestate hominis, & quidem humano modo. E. lex divina & humana pares sunt, quod ad obligationem in universum. nam ex potestate & auctoritate impari, & rebus adeo disparibus non potest par oriri obligatio. Deinde antecedentis illustratio negatur esse vera. Iudæus enim ante abrogatam illam legem ceremonialem peccabat, & contra obedientiam & contra temperantiam. Deinde confirmatio ejusdem, præterquam quod incurrit in duo illa vitia, de quibus in generali responsione ad totum argumentum dictum est, non solum ambiguitate laborat, sed etiam falsa est. Virtutis enim vocabulum in rebus necessarijs actum DEO gratum, ex notitijs naturalibus homini etiam quodammodo notum, denotat; at in ijs, quæ per se indifferentia sunt, quemvis actum externè speciosum & probabilem. Falsum autem & inconsequens esse ex auctoritate illa, quam homo habet in rebus indifferentibus, paritatem obligationis legum humanarum & divinarum deducere, ostendit absurdum inde emergens. ita enim artificum statuta in sua officina, magistrorum præcepta in schola, patrum familias iussa in familia essent paria edictis imperatorum, regum, & principum: imò ipsis etiam legibus divinis & quidem moralibus: quod est falsiss. & absurdissimum.

23. Quintum: Lex divina & humana ita differunt, ut lex regis & proregi, sive Pontificis & ejus legati. At istæ obligant eodem modo: & solum differunt firmitate. E. & illa. Propositio probatur, Prov. 8. v. 15: Sapientia &

v. 4. Rom. 13. v. 1. & 4: 1. Pet. 2. v. 13. Assumptio tripliciter confirmatur. (1.) ratione: Auctoritas proregis est à rege, & legati à Papa. E. leges utriusq; obligant eodem modo. (2.) experientia, quæ idem testatur. (3.) auctoritate & testimonio Augustini in titulum Psal. 70. & Bernardi tract. de præcept. & dispensat. qui patris, imò cuiusvis hominis, auctoritatem præcipiendi habentis iussa æquæ ac Dei audienda esse tradunt, modo non sint Deo contraria. Resp. Propositio negatur. cum enim inter Deum & regem nulla sit proportio, quæ aliqua est inter regem & proregem; non potest inde legum divinarum & humanarum in obligando paritas inferri. Probatio ejusdem fallit cum ignoratione elenchi, tum sumendo tanquam paria, quæ sunt disparia. non enim probat, quod est in questione, legem divinam & humanam ita differre, ut legem regis & proregis: & dum ponit, reges, quia sunt ministri Dei, eodem modo & eodem auctoritatis gradu obligare, quo eorundem Dominus, paria statuit, quæ sunt imparia, imò principium petit. Assumptio contradicit ijs, quæ cap. II. initio statuit, ubi solis divinis legibus firmitatem vindicavit, quam hic in eodem cap. etiam humanis quibusdam tribuit. Prosyllogismus ejusdem ultimus fallit ὁμοῦ πᾶσι in dicto Augustini, & divisione conjunctorum in sententia Bernardi. ille enim docet, sic audiendum esse patrem, h. e. similiter, non pariter, quomodo Deus: (hunc autem magis, quam ullum hominem, Act. 4. v. 19.) hic verò licet quodammodo parem statuat Dei & hominis præcipientis auctoritatem, secundum communem rationem, mox tamen subijcit, ejus esse reverentiolem auctoritatem, cujus gravior formidetur offensio, & cujus mandati transgressio æstimetur damnabilior.

29. Sextum: Si leges civiles principum ad pœnam obligant, etiam obligant ad culpam in conscientia. At prius. E. & posterius. Propositionis connectio probatur dupliciter: (1.) ab absurdo contrarij: Si leges principum non obligant ad culpam, sed tantum ad pœnam, videtur implicari contradictio. culpa enim & pœna relativa sunt: & B. August. lib. 1. retract. c. 9. dicit: Omnis pœna si justa est, pœna peccati est, (2.) à majori: August. epist. 105. & alibi asserit, Deum fore injustum, si quenquam damnaret innoxium. E. multò minus principes damnare ad mortem possunt eos, qui leges suas prævaricantur, si illi nihil peccaverunt, neq; culpam in conscientia contraxerunt. Resp. Concedimus totum, quod laborat ignoratione elenchi: probat enim, leges humanas & civiles obligare in conscientia, quod non negamus: tantum dicimus, eas non æquæ obligare ac divinas.

30. Septimum, ex doctrina & testimonio Apostolorum Pauli & Petri:

C

illus

idius in epist. ad Rom. 13. v. 1. & seqq. ubi præ ceteris urget; quod resistentes magistratui dicuntur sibi damnationem acquirere, quam ipse dicit æternam, secundum expositionem patrum Græcorum & Latinorum: & quod non solum propter iram, sed etiam propterea conscientiam obedire magistratui politico jubemur: hujus vero ex 1. epist. 2. v. 13. ubi mandatur, ut simus subiecti propter Deum. Syllogismus sit talis: Si magistratus civilis est à Deo, aded ut, qui ei resistit, Dei ordinationi resistat, & sibi æternam damnationem acquirat: si ei necessitate quadam subditi esse tenemur, propter Deum, cuius minister est, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam; sequitur ipsius leges etiam in conscientia obligare. At prius. E. & posterius. Resp. Argumentum laborat eodem vitio ignorati elenchi, quo proximè antecedens. tantum enim probat, leges civiles obligare in conscientia, quod non negamus: cum probare debeat, eas habere æqualem obligandi vim cum divinis.

31. Hæc de prima in hac capite questione dicta sumo: sequitur II. Quest. An licita Christianis sint aliquando bella? Resp. affirmat Bellarminus, & nos cum eo: negarunt olim Manichæi, teste Augustino lib. 22. contra Faustum c. 74. & seqq. hodie Anabaptistæ, & cum his Erasmus, & alij, ut Jesuita noster affirmat: sed Erasmus excusare conatur Danæus in responsione sua ad hanc controversiam, quasi bella Christianorum principum inter se tantum exsecraretur: idq; probat ex his verbis ejusdem, quæ sub finem sue in belligerantes invecrive subjunxit Erasmus in annotationib. cap. 22. Lucæ pag. 158. Neq; verò, quum hæc dico, jus adimo principibus gerendi belli, modò Christianè geratur. Laudantur Ambrosio Casares, qui se pro tuenda Christiana tranquillitate adversus barbaros, ceu murum, opposuere, & tamen idem negat hoc esse puritatis Evangelicæ. Sed quid hæc ad nos, qui sacerdotes ipsi sine fine belligeramur, idq; pro imperio, pro præda, pro mundana gloria? De quo lectori iudicium permitto, quem de mente Erasmi certiore fore confido, si antecedentia omnia ad hunc locum à fol. 156. & in c. 3. Lucæ fol. 126. & seqq. perlegere & expendere non dedigneretur. Item, quæ in apologia adversus rhapsodias calumniosarum querimoniarum Alberti Pij, quondam Corporum principis scripsit de jure belli, pag. 272. & seqq. imprimè p. 274. ubi ait, Bellarunt Christiani principes, fateor, sed non ut Christiani: idem jus habebant, si essent ethnici.

32. Bellà autem, quæ dicimus licita, sola intelligimus justa; & tum de-

33. Justa

33. *Iusta autem quæ sint censenda, explicat Bellarm. c. 15. quatuor eorum conditionibus recensitis: quarum 1. est auctoritas indicentis bellum legitima: 2. causa iusta: 3. intentio bona: 4. modus debitus. Auctoritatem legitimam belli offensivi indicendi vult Bell. eos habere tantum, qui in temporalibus superiorem non habent: (intellige, in ea politia, quæ bellum indicit) Causam iustam censet injuriam, eamque magnam & certam, cum ipsi, qui bellum indicere vult, tum extraneis eidem militare volentibus, non autem subditis, aut stipendio certo obligatis. Intentionem bonam statuit esse pacem & commune bonum, non damnum alterius, dilationem imperij, exercitium fortitudinis. Modum debitum, si nulli innocentium, aut privilegij exceptorum, noceatur.*

34. *Necessaria denique sunt bella, quæ vel divinitus imperantur, vel humanis, omnibus tentatis medijs, evitari nequeunt. (De his, quæ tantummodo attingere visum fuit, plura legi possunt apud Bellarminum, & alios, de quibus in præsentia occurrebant D. Lutherus T. 3. Jeneñsi germ. in scripto, cui titulus, Ob Kriegesleute auch im seligen Grande sein / fol. 343. & seqq. T. 5. Jeneñsi, Warnunge an seine liebe Deutschen / fol. 290. b. cum duob. subsequenter scriptis. T. 6. Zwo Schrifften D. M. L. an Herzog Johans Churfürsten zu Sachsen etc. die Gegenwehr belangende: Die eine, fol. 31. a. die andere / fol. 325. T. 7. de eodem argumento, fol. 386. & seqq. usq; ad fol. 395. D. Chemnicus, L. C. parte 2. pag. 319. & seqq. D. Christophorus Binderus: quibus, qui volet, conjungere potest, quæ de hoc argumento existant apud Johannem Calvinum lib. 4. Instit. c. 20. §. 10. II. 12. Petrum Martyrem in L. C. classe IV. loco XVI. & seq. Lambertum Danaum in Isagoge Christiana, parte III. lib. IV. cap. XXXVIII. & seqq. item in Politica Christiana, lib. VII. cap. III. deniq; in responsione ad Contr. V. Bell. lib. 3. c. 15. Franciscum Junium in eandem controversiam: Wilhelmum Zepperum in explanatione legum Mosaicarum forensium, lib. IV. cap. XVI.)*

35. *Argumenta nostra apud Bell. sunt quintuplicia: Primum ex scriptura testimonijs, Iudicum 3. v. 1. 1. Sam. 15. v. 2. 3. Lucæ 3. v. 14.*

36. *(1.) Objiciunt Anabaptistæ, Iohannem bellum permisisse Iudeis ut imperfectis, Christum autem longè aliter docuisse. Resp. negamus, quod de*

Iohanne asseritur: preparavit enim viam Domini: ergo non debuit illud permittere, quod Christus mox ablaturus erat.

37. (2.) Objicit Erasmus, Hac militibus dici, non ut ea servantes bene viverent, sed ut minus male viverent: ut etiam videtur explicare Theophylactus. Resp. negamus, quod affirmatur de Iohanne, & contrarium probamus ex eo, quod publicani & milites compuncti oratione baptista, quæ extat v. 7. 8. 9 petierunt, quis esset fructus, quem facere deberent: (nimirum regenerati) Vel ergo Iohannes decepit eos, vel possunt milites salvari, si servant, quod Iohannes eis præcepit, (intellige, non merendo salutem, sed fide sibi appropriatam malis operibus non intervertendo.) Theophylactus, (quem partim excusat, partim accusat Bellarminus) turbas vocat innocentes, in comparatione cum publicanis, non simpliciter: illis quod vult Iesuita esse data consilia, ut facerent opera supererogationis, his præcepta, ut desisterent à malo; id commentum esse statuimus scripturæ ignotum: de quo quia ad hanc disputationem non pertinet, agere super sedemus.

38. Secundùm ab exemplis sanctorum, qui bella gesserunt: Si bellum est malum, certè à sanctis non gereretur. At gestum fuit. E. non est malum. Assumptionem probat inductione exemplorum V. & N. T.

39. Nos quidem hæc omnia vera esse concedimus, ipsum tamen argumenti genus infirmum censemus: cum non exemplis, sed legibus sit iudicandum, nec omnia sanctorum facta approbari queant.

40. Illud verò, quod ex Act. 10. v. 3. de Cornelio Centurione refert, quem ad eò iustum & timentem Dei fuisse ait, ut etiam angelum videre meruerit; censura opus habere putamus: siquidem iustitiæ humanæ merito tribuitur, quod est gratiæ divinæ: nec causam istius visionis veram esse putamus, nisi diabolo sistenti se inter filios Dei ejusq; angelos bonos, & apparenti coram Iehova, 1. Reg. 22. v. 19. 21. Iob. 2. v. 1. & asinæ Bileami videnti angelum Iehovæ, Numer. 22. v. 23. meritum aliquod iustitiæ tribuendum esse demonstratum fuerit.

41. Tertium à factis Dei: Si bellum esset illicitum, Deus illud nullo modo unquam juvaret: quia mala permitti ab eo possunt, auxilium verò ad ea faciendâ nequaquam dari potest. Sed Deus sæpè iusta bella adjuvat. E. non sunt illicita. Assumptionem probat inductione exemplorum V. T. Genes. 14. v. 20. Exodi 17. v. 11. Iosue 10. v. 10. & seqq. 2. Maccabæorum 10. v. 29. c. 15. v. 21. item N. T. Constantini ex Eusebio in ejus vita, & lib. 9. hist. cap. 9. Theodosij, ex Theodoro lib. 5. cap. 24. Socrate lib. 7. cap. 18. Clodovei, ex Greg Turonico, lib. 2. hist. Frano. cap. 30. Honorij ex August. lib. 5. de civitate Dei, cap. 23.

42. Quar-

42. Quartum ex ratione: Licet reipub. defendere suos cives, ab internis hostibus pacis, eos necando varijs generibus suppliciorum. E. etiam licebit bello atq; armis eosdem suos cives defendere ab hostibus externis, quando alia via non potest. Consequentia partim probatur, partim contra exceptionem de Evangelio defenditur hoc modo: Quia ut conservari possint respublicæ, necessarium est, ut omnes hostes tam internos quam externos arceri possint: & cum hoc sit jus natura, nullo modo credibile est, per Evangelium esse sublatum.

43. Quintum, à testimonijs Patrum: nimirum Tertolliani in apolog. c. 42. Nazianzeni orat. 3. de pace: Chrystostomi in Evang. de nuptijs, Iob. 2. Ambrosij serm. 7. & lib. de officijs, cap. 40. & 41. item in orat. de obitu Theodosij: Augustini epist. 5. ad Marcellinum: epist. 205. alias 207. ad Bonifacium: lib. 22. contra Faustum, c. 74. & seqq. lib. 6. questionum in Iosue, q. 10. Gregorij lib. 1. epist. cap. 72. ad Gennadium: & c. 73. Gregorij Turonici, lib. 5. hist. c. 1. Bernhãrdi in serm. ad milites, cap. 3. quæ omnia & singula legi possunt in Bellarmino.

44. Argumenta adversariorum apud eundem Iesuitam sunt quadruplicia: Scripturæ dicta, Ecclesiæ decreta, Patrum auctoritates, & ratio. Scripturæ dicta opponuntur tria: Primum: Deut. 32. v. 35. Mea est ultio, & ego retribuam: quod repetitur Rom. 12. v. 19. Non vos defendentes (ἐκδικήσεις) carissimi: scriptum est enim: Mihi vindictam & ego retribuam. Resp. per inversionem. Ea ipsa vindicta, quam exercent publicæ personæ, est & vocatur vindicta Dei. Sunt enim Dei ministri in hoc ipsi serdientes: quod constat ex collatione Rom. 12. v. 19. & c. 13. v. 4.

45. Secundum: Esaiæ 2. v. 4. Constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces: non levabit gens contra gentem gladium, nec exercebunt ultra ad prælium: quæ à propheta de tempore Christiano prædicta sunt. Resp. est ignoratio elenchi: quod tripliciter ostendi potest. primò enim solummodo hoc loco prædicatur altissima pax futura eo tempore quo nasceretur Christus, ut exponit B. Hieronymus, & impletum esse scimus tempore Augusti Cæsaris: at de toto tempore N. T. est questio. Quod autem dicitur, Ultra, id non significat in æternum, sed in longum tempus. Deinde ostendi idem ex eo potest, quod propheta tantum dicit futurum, ut nulli sint hostes: non autem prohibet bellum, si sint hostes, qui nos infestent: de quo est questio. Deniq; propheta tantum dicit, quale sit Christi regnum futurum, nempe pacificum, quia non est de hoc mundo, nec temporalia curat: non quale regnum Iudaicum aut alia, quæ bello & cædibus firmanda & conservanda sunt & fuerunt.

46. Tertium: Matth. 5. v. 39. Si quis te percusserit in unam maxillam, prebe ei & alteram. ibid. v. 44. Diligite inimicos vestros: benefacite hiis, qui vos oderunt. cap. 26. v. 52. Qui acceperit gladium, gladio peribit. Rom. 12. v. 19. Nulli malum pro malo reddentes, & non vosmetipsos vindicantes, carissimi. Resp. est eadem fallacia ignorati elenchi. hæc enim agunt de vindicta privata. bellum autem pertinet ad publicam justitiam. sicut autem dilectio inimici, ad quam omnes tenentur, non impedit judicem aut carnificem ab officio suo, ita etiam non impedit milites & imperatores à suo. Reliqua, ab eodem Bell. ex Nazianz. & August. de præceptis & consilijs adjecta, non facimus nostra.

47. Decreta ecclesiæ opponuntur tria: 1. ex Concilij Nicæni can. 12. ubi gravissima injungitur pœnitentia ijs, qui militiam, cui renuntiaverant, repetiverunt. 2. ex epistola B. Leonis XC. ad Rusticum, quod decretum habetur etiam can. Contrarium, de pœnitentia, dist. 5: ubi contrarium ecclesiasticis regalis dicitur redire ad militiam secularem. 3. ex Gregorio, eadem dist. can. Falsas: ubi dicitur, eos, qui exercent negotium, quod sine peccato non potest exerceri, non esse capaces pœnitentiæ, nisi negotio ejusmodi renuntient. ubi exemplum ponitur de milite. Resp. In primo esse fallaciam dicti secundum quid tanquam simpliciter. agit enim de ijs, qui ob confessionem fidei privati fuerant cingulo militari à Diocleriano & Licinio, & postea repetebant cingulum, parati negare fidem. Fr. Junius hunc can. intelligit de ijs, qui, ad clerum si-ve ministerium ecclesiasticum vocati & electi, ab eodem resilierunt militiæ causa, idq; excusarum iri sperabant auctoritate Imperatoria: quando spem ipsis præcisam vult hoc canone, quo eundem pœna imponitur. quod tamen ex verbis Canonis, (qui apud Gelasium Cyzicenum, in commentario actorum Nicæni concilij, pag. 164. edit. Paris. in 8. 1599. exstat) non liquet. In secundo & tertio est fallacia accidentis. agitur enim ibi de ijs, qui occasione militiæ multa peccata commiserant, quiq; propterea pœnitentiæ egerant. isti enim male faciunt, si ad militiam redeunt, in qua experti sunt, se sine peccato vivere non posse, non ex vitio militiæ, sed ex proprio.

48. Patrum testimonia ex adversariorum persona producit Bellarminus in universum sex: quorum duo præora ipse, reliqua Erasmus suggestit. Primum ex Tertull. lib. de corona militis, cap. 11. ubi querit, An Christiano militiæ conveniat? & respondet his verbis: Credimus ne humanum sacramentum divino superinduci licere? & in alium Dominum respondere post Christum? licebit in gladio conversari, Domino pronunciante, gladio periturum, qui gladio fuerit usus? & prælio operabitur filius pacis, cui nec litigare conveniet? Resp.

Resp. est fallacia accidentis. de bellis loquitur, quae eo tempore gerebantur a principibus gentilibus, periculo idololatriæ obnoxia propter ducem & auctores eorum: cum quaestio sit de bellis in se consideratis. Interim non diffitemur admiseri argumenta ab eodem, quae in univ. contra omnem Christianorum militiam militare videantur, de quibus in ipso conflictu nostro.

49. Secundum ex Hieronymi epist. ad Ageruchiam, (ut appellat Bellarm. in Erasmiانو tamen codice est, Gerontic nomen, T. 1. fol. 41. locus vero, qui allegatur, fol. 53. B. reperitur) de Monogamia: Olim, inquit, bellatoribus dicebatur, Accinge gladium tuum super femur tuum potentissime: (Psal. 45. v. 4.) nunc Petro dicitur, Convertite gladium tuum in vaginam (Matth. 26. v. 52. Iob. 18. v. 11.) Resp. Bellarminus quid ad hoc argumentum respondeat, apud ipsum videt: nos Hieronymum utroq; testimonio ab usum statuimus. neq; enim prius ex Psal. 45. v. 4. dictum est de civilibus bellatoribus, sed de Christo allegorice, qui spiritali gladio accinctus fuit, de quo Iesaiæ 11. v. 4. & alibi: posterior vero ex Iob. 18. v. 11. Petro vindictam privatam aggredienti, non autem alijs, publicam legitimo bello molientibus, interdicit.

50. Tertium ex Origine, qui lib. 2. contra Celsam dicit, Christum omnia bella sustulisse: & tract. 7. in Matth. exponens obiter illud Lucæ 22. v. 36. Qui non habet gladium, vendat tunicam, & emat gladium, dicit hunc locum perniciosum esse carnaliter intelligentibus. Resp. In priori est fallacia figura dictionis. Sustulit bella non prohibendo ea, sed providentia sua pacem generalem asserendo, tempore natiuitatis suæ. In posteriore nihil est pro Erasmo: quin ipsi concedimus, locum esse periculosum male & crasse intelligentibus, quasi Christus voluerit, unicuiq; necessariò vendendam esse tunicam, & emendum gladium: cum tantummodo velit indicare, in talibus angustijs fore Apostolos tempore passionis Christi, quales patiuntur, qui, ut se defendant, vendunt tunicam & emunt gladium. (Eodem modo ait Bellarminus solvi, quæ Erasmus affert ex Chrysostomo, Basilio, Theophylacto: quæ solum docent, non iussisse Apostolos, ut verè gladios emerent.)

51. Quartum ex Ambrosio, qui lib. 10. in Lucam exponens illud, Qui non habet, vendat tunicam & emat gladium, O Domine, inquit, cur emere me iubes gladium, qui ferire me prohibes? cur haberi præcipis, quem veras promisi nisi forte ut sit parata defensio, non ultio necessaria, & videat potuisse vindicari, sed noluisse: lex tamen referre non verat, & ideo fortasse Petro duos gladios offerenti, Sat est, dicit, quasi licuerit usq; ad Evangelium: ut sit in lege æquitate eruditio, in Evangelio bonitatis perfectio. Resp. Bellarminus dupli-

cem

com fallaciam in his esse vult. unam ignorati elenchi: de privata ultione ibi agi: de bello, quod publica auctoritate exercetur, esse questionem: alteram dicti secundum quid, tanquam simpliciter. privatam enim defensionem & ultionem dicit Ambrosius non pertinere ad prohibitionem præcepti, sed ad perfectionem consilij. Nos in his partim distincta confundi, partim principium peti statuimus. defensio enim privata à vindicta privata est distincta: illam, si servat moderamen inculpate tutelæ, concessam, hanc omnino prohibitam esse dicimus. Perfectionem Evangelij supra legem prius probandam ex scriptura, quam citra ejus testimonium asserendam putamus.

52. Quintum ex Augustino, qui in Psalmum 37. scribit, Non orare debemus, ut moriantur inimici, sed ut corrigantur. Et in epist. 158. supplicat Marcelino, ut hæreticos Donatistas citra sanguinem puniat. Resp. in utroq; est fallacia ἐπεὶ ἄντιθεσις. In priore agit de ijs, qui optant mortem inimicorum ex odio & vindictæ cupiditate, quod uti malum est, ita bonum est eandem optare & inferre amore justitiæ & communis boni. In posteriore intercedit pro captivis crimen suum fatentibus, quod licitum esse ait Iesuita: (quod de errore citra blasphemiam & scelera publicam pacem & justitiam turbantia concedimus: non verò, si hæc vel conjuncta cum illo, vel etiam sola sine captivitate & incarcerationis causse.) & qui id facit, bellum non continuè prohibet, de quo questio est.

53. Sextum ex Sulpitio, qui de S. Martino in ejus vita refert, quod Iuliano imperatori dixerit, Hactenus militavi tibi, nunc parere, ut militem Deo: Christi ego miles sum, mihi pugnare non licet. Resp. est fallacia dicti secundum quid. Martinus de se, Ecclesiæ & studijs sacris mancipato, (non autem monacho, ut vult BeBarminus, per votum & propositum facto: quod non admittunt subsequencia de ejus itinere ad Hilarium, & alia) ita asserbat, cui non licebat manna ad aratram admota respicere, & relicta sacris studijs ad militiam redire: questio autem est, an alijs Christianis bella sint illicita, nec ne.

54. Ratio deniq; ab Erasmo offertur talis: Arma Ecclesiæ sunt gladius verbi Dei, scutum fidei, galea salutis, lorica justitiæ, jacula orationum: ut Apostolus docet Eph. 6. v. 11. & seqq. E. Christiani non debent ferro & armis pugnare. Resp. argumentum laborat partim ignorance elenchi, partim fallacia oppositorum. Apostolus ibi describit bellum non contra homines, de quo solo est questio, sed contra dæmones, ut patet ex v. 12. Deinde malè opponuntur tanquam contraria, arma spiritualia & corporalia, quæ sunt subordinata, & possunt esse conjuncta, ut exempla Moysi, Exodi 17. v. 10. 11. & alia ostendunt.

55. In-

55 Instantia: Pax est bona, & effectus caritatis. E. bellum est malum: & proinde illicitum. opponitur enim paci. Resp. Consequentie probationem limitamus. bellum sic opponitur paci, ut sit etiam medium ad eam: sed hoc inter est inter bellum iustum & iniustum, quod bellum iniustum opponitur paci bonæ & ducit ad pacem malam, & ided tale bellum vitiosum est: ac bellum iustum opponitur paci malæ, & ducit ad pacem bonam: sicut vulnera chirurgi contraria sunt sanitati malæ & imperfectæ, quam habent ægroti: sed ad bonam & perfectam, tanquam ad finem perducunt.

56. Tantum de secunda: superest III. Quæst. An liceat bellum gerere Christianis contra Turcas? Resp. Affirmat Bellarminus, lib. de laicis cap. 16. & nos cum eo: negantem sententiam tribuit idem Dn. Luthero, qui eam tuesatur in articulo XXXIV. in bulla Leonis damnato, & Theodoro Bibliandro, qui Urbanum Pontificem reprehenderit in chronologia, quod bellum contra Turcam pro recuperanda Iudæa moverit.

57. Nos utriq; malè tribui tanquam simpliciter asserta, quæ sunt secunda quid dicta, arbitramur. Lutherus enim disertè suam mentem explicat T. 1. germ. Ienensi, fol. 398. b. im Buch/dessen Titul/Grund vud Ursach aller Artikel D. Mart. Luthers / so durch Römische Bulla vnrechtlich verdampt sind / T. 2. lat. Ienensi, fol. 310. b. in fine asserti. huius articali contra bullam Leonis, dum suadet primùm orationibus, imò totius vitæ mutata ratione Deum propitium esse, reddendum: deinde, idolo Romano, nempe Pontifici, Cesareum & Principes modum ponere debere tyrannidis, illusionis & perditionis animarum: & interim à bello Turcico abstinere, donec Papæ nomen sub celo valet, ut Lutheri verba sonant. (vide eundem T. 3. Ienensi germanico, fol. 359. b. in fine tractatus sui, cui titulus, Ob Kriegerleuthe auch im seligen Stande sein können: ubi expressam eorum mentionem facit, qui objecerant ipsi verba, quibus bellum contra Turcam dissuasisse videbatur: T. 4. germ. fol. 391. a. im anfsange des Buches/ vom Kriege wieder den Türken: ubi occasio & verus intellectus istius assertionis: item T. 7. germ. Ienensi, in adhortatione ad preces contra Turcam, fol. 445. b. & seqq. in qua de officio utriusq; ordinis, Ecclesiastici & politici agit, in reprimenda Turcarum violentia.) Bibliander in idem non de ipsa thesi juris, sed de hypothese & facto istius Pontificis Urbani, hominû turbulenti (unde Turbanus fuit dictus) agit, quem intempestivè & impudenter, imò dolosè tum movisse bellum affirmat.

58. Ex his quamvis liquidò constare arbitremur de mente & sententiis utriusq; tamen ex abundantè audiemus argumenta & causas, quas Lutherus tribuit Bellarmino, ex quibus conatur ostendere, eum ita sensisse. Ea sunt in uniuersum tria: Primum: Voluntati Dei non licet nobis resistere bello. At voluntas Dei est, ut à Turca, tanquam flagello, puniamur. E. ei non licet resistere bello. Minor probatur ab experientia, quæ docuit hætenus, nihil profuisse Christiani bellum contra Turcæ. Resp. Argumentum hoc sensu & forma tali existare apud Lutherum negamus: qui non disputat de iure, an liceat: sed ex successu & eventu, an expediat bellum gerere isto tempore, contra Turcæ, quo publicè regnabat superstitio & idolomania Pontificia, privatim. verò impunitia: quod negat, uti antea vidimus.

59. Bellarminus duo affert, contra illud argumentum; h. e. suum ipsius figmentum, quasi illud ex mente Lutheri esset constatum. Initiò enim minorem limitat dupliciter: (1.) ex fine, atq; ex ea limitatione conclusionem inuertit: Deus vult Turcæ in nos seruire, non ut pereamus, sed ut convertamur. Sed tunc ad conversionem perducimur, cum Turcæ nos oppugnanti resistere conamur, resistendo laboramus, laborando nostram infirmitatem agnoscimus, atq; inde ad Deum toto corde revertimur, & ejus auxilium imploramus. E. manifestè vult, ut Turcæ resistamus. (2.) ex medijs per instantiam: Bellum Turcæ ita est Dei flagellum, sicut pestis, hæresis, fames, peccata. At hù omnibus opponere licet remedia. E. & illi.

60. Deinde minori prosyllogismum negat, & contrarium probat partim ex particularibus factis, cum veteribus, tum recentibus, quæ ostendunt, & olim felicissimè Hierusalem fuisse occupatam, & nostros annis LXXXVII. in illa terra regnasse, dum fuerunt concordēs, & idem patrum memoria factum esse, dum Turcæ plus nostrorum discordia, quàm suâ virtute occupavit: partim ex communi eventu, qui ostendit, bellum contra Turcæ hùc habere boni, ne illi tantum noceat, quantum vellet, nisi enim hætenus cum eo pugnatum esset, jam dudum omnia obtineret.

61. Nos hoc rejicere poteramus, ex causis antè expositis, & jam nunc respondendi. Ex abundantè autem de singulis, quid sentiamus, aperiemus. Primum argumentum duo contra minorem allata concedimus, quæ non oppugnant Lutheri sententiam. prius enim agit de penitentia cum bello conjungenda: posterius de remedijs legitimis, & quidem legitimè adhibendis: quod utrumq; non est contra Lutherum, qui eorum temeritatem oppugnabat, à quibus hæc conjungenda diiungebantur, dum bellum parabant, neq; prævia reformatione religionis & fidei publicâ, neq; respicientia & in melius mutatione morum privatâ.

62. Dein

62. Deinde probationem oppositam pro syllogismo minoris statimus fallere, partim ignorantie elenchi, dum non demonstrat contra Lutherum, istam felicitatem obiisse, quando publice & privatim aequè, ut tunc, omnia pessime habebant: partim inconsequenti, dum ex particularibus quibusdam eventibus universalem conclusionem consciscere studet: partim fallacia causæ, dum tribuit causis secundis, quod est primæ præcipuè, non agentis nobiscum secundum merita nostra, sed secundum infinitam suam misericordiam, ex qua concedit aliquam nostris contra Turcam pugnantibus felicitatem.

63. Secundum argumentum Lutheri, ut fingit Bellarminus: Ecclesiæ utiliter est tribulatio & persecutio, quàm victoria & tranquillitas. E. non licet bellare contra Turcam nos persequentem & tribulantem. Antecedens illustrat alio Lutheri dicto, ex sermone de Matrimonio, in quo reprehendit ecclesiæ consuetudinem, quæ orat pro pace & quiete, cum potius pro tribulationibus orandum esset. Resp. Argumentum hoc ex stare loco, quo vult Iesuita, negamus: tantummodo ibi agit de eventu infelici bellorum intempestivè susceptorum, de quo in primo argumento facta est mentio, & de fraudibus atq; imposturis Pontificiorum ibidem nonnulla adduntur, qui tantum conventus agebant & jactabant bella, interim nullum suscipiebant, sed pecuniam collectam ad privatos abusus convertebant: deniq; de subditorum credulitate, qui tanquam bruta se patiebantur abduci. Antecedentis illustratio apud Lutherum nusquam reperitur in atroz sermone de matrimonio.

64. De miseris tolerandis, non amandis, nec desiderandis & petendis, quod subjungit, confirmatq; ex Matth. 6. v. 13: 1. Tim. 2. v. 2. & August. lib. 10. Confess. c. 28. tanquam Lutheri assertioni, qui eas utiles statuit, contrarium; id operose nobis refellendum non putamus, qui fundamentum hujus consecrarij apud Lutherum aut prorsus non ex stare, aut certè non simpliciter eoz modo, quo vult Bellarminus, dictum reperiri autumamus: tamen ex τὰ ἐξ ὧν cum de aduersis inculcamus illud Ps. 119. v. 71. Bonum est mihi Domine, quod afflixisti me: cui consentit illud Nazianz. ad Eudoxium: *καὲρτὴν ὄνυμπελας ἀχελιώτην νόσῳ Φιλόσφῳ*: tum de secundis, quod loco à Iesuita allegato Augustinus scribit, Non tantum aduersa esse nobis oneri, sed etiam secunda timori.

65. Tertium argumentum, quod tribuit Luthero Bellarminus, desumitur ex causa, quæ erat odium Pontificis, præ quo Turcam optabat occupare omnia Christianorum regna: unde ita concludit: Lutherus tanto odio Pontificem aliquando prosequatur, ut planè optaret videre Turcam occupantem

omnia regna Christianorum, atq; ita nomen Pontifici exstingui. Et contra eum non voluit bellum geri, sed potius iuvandum contra Christianos. Antecedens confirmat tribus locis ex Luthero, quorum primus exstat T. 1. Ienensi germ. fol. 243. b. cap. 25. ad nobilitatem Germanie, in quo asserit, nullum esse pulchrius regimen, quam apud Turcas, qui legibus Alcorani gubernantur: nullum autem turpius, quam apud Christianos, qui iure Canonico & civili reguntur. Secundus T. 2. lat. Ienensi fol. 310. in assertione articuli 34. ubi dicit, Pontificem & Pontificios esse multo peiores & iraculentiores Turcis, & stultum esse pugnare pro peioribus Turcis contra meliores. Tertius T. 2. Ienensi germ. fol. 432. a. in epistola contra duo mandata Imperialia: in quo orat cunctos pios Christianos, ne ullo modo sequantur vel in militiam eundo, vel aliquid dando contra Turcas: quandoquidem Turca decies prudentior probiorq; est, quam sunt principes nostri. Consequens huius & precedentium argumentorum illustrat contradictione Lutheri, sibi ipsi in hoc argumento repugnantem, postquam prior ille ardor deseruisset. (Confer T. 4. germ. Ienensi fol. 341. a. cum fol. 390. b. &., quam sit tetra hæc calumnia, deprehendes. in posterioris enim libri initio, cujus præfationem 9. Octobris exaravit, eundem suum Zelum adhuc defendit, cujus ædum ex priore, qui ineunte vere ejusdem anni confectus fuit, deseruisse falso colligit Bellarminus.) Loca duo incongrua producit: utrumq; ex libro de visitatione Saxonica, T. 4. germ. Ienensi, fol. 354. b. & 355. a. Resp. Antecedens negamus odium quidem Lutheri in Pontificem agnosimus, idq; magnum & perfectum, quia ille osor Dei & Antichristus, Psal. 139. v. 21. 22: 2 Thess. 2. v. 4: & Lutherum Zelus domus Iehove exadebat, Psal. 69. v. 10. Quod vero optaverit occupari omnia Christianorum regna à Turcis, id loca adducta non probant: neq; ostendit ratio, quæ docet, cum uterq; sit hostis Christi, alter crudelior, alter minor, quod utrumq; odio prosequutus sit, alterum majori, alterum minori Probationes antecedenti omnes fallacia non erant & turpes committunt, in quibus nihil continetur, quod ad propositum facit. tantum agunt de statu politico istius temporis communiter meliori sub Turcis, quam sub plerisq; Pontificiis principibus. Consequentis illustratio, quasi in locis allegatis contradicat scriptis superioribus, rejicitur falsa enim præsuppositio nituntur, quasi Lutherus simpliciter in prioribus suis tractatibus assererit, non licere unquam contra Turcam bellum gerere: qui tantum secundum quid affirmavit; non expedire nimirum isto tempore & istis moribus cum publicis, cum privatis.

III. DE OFFICIO MAGISTRATUS

Politici in causa religionis.

IN hoc capite agit Bellarminus de quinque problematibus: I. Quest. An iudicium de religione pertineat ad magistratum politicum? Resp.

Resp. Affirmativam sententiam tribuit Brentio, Philippo, & alijs Lutheranis Bellarminus, quasi velint, reges non solum custodes & defensores religionis, sed etiam iudices & magistros: quia affirmant ad eos ut ad precipua ecclesie membra pertinere, iudicare controversias fidei, praesidere concilijs generalibus, constituere ministros & pastores, & similia: negativam ipse tuetur, qui regibus, ut sunt cives terrena civitatis, primum quidem locum inter Christianos assignat, non autem ut sunt cives sanctorum, domestici Dei, & Ecclesie membra: ubi primum locum habeant Episcopi, & praecipue summus pontifex, secundum presbyteri, tertium Diaconi, alijsq; ministri ecclesiastici, ultimum laici, inter quos etiam reges & principes numerantur.

2. Assertio nostrorum corrumpitur omissa distinctione, & ex hac oritur fallacia dicti secundum quid. primum enim, dum iudicium de religione magistratus politico, ut omnibus Christianis alijs asseritur, privatim illud intelligitur, & quidem non absolutum, sed secundum normam scripturae limitatum, quale etiam doctoribus in ecclesijs & scholis datum asserimus. hinc autem minime sequitur, tale a nostris arrogari praesidium vel Doctoribus ecclesiarum & scholarum, vel magistratus politico, quale Pontificij suo ecclesiastico, nempe Pontifici Romano: Praeterea distinguendum est inter potestatem convocandi concilium, & definiendi in eo: illam habet tota ecclesia, cuius praecipuum membrum est politicus magistratus: hanc pastores sive theologi a Deo per ecclesiam totam, a qua vocati sunt, aut certe esse debent: cum quibus tamen politicos in concilijs jungi utile est multum de causis. De iure vocandi ministros ecclesiae actum est a nobis alibi.

3. Argumenta Bellarmini sunt tria: Primum ex testim. Chrysostomi homilia 83. in Matth. & Gelasij epistola ad Anastasium: in utroq; loco dicitur, majorem esse pastorem in ecclesia quam magistratus politici potestatem: imò hunc illi subesse. E. non potest praesidere in concilio & iudicare de religione magistratus politici.

4. Secundum a facto Christi, qui ecclesiam regendam Petro & episcopis commisit, non Tiberio imperatori & ejus praefectis. E. nec hi praesidere & iudicare in ea possunt.

5. Tertium, ab experientia trecentorum annorum in primitiva Ecclesia, quando sine ulla regibus Christianis ecclesia a solis episcopis & presbyteris optime gubernata est, exceptis paucissimis, qui vel brevissimo tempore imperarunt, ut Philippus Caesar, vel solum in aliqua provincia, ut Lucius rex Britannorum. E. & nunc a solis episcopis & presbyteris gubernari debet: & proinde magistratus politicus praesidere nequit.

D. 3.

6. No.

6. Nos omnia & singula uno & eodem vitio è tres *ἑτερογενῶς* laborare statuimus, directa contra id, quod affinxit nostris Bellarminus, non quod ab iisdem est assertum.

7. II. *Quest.* An ad magistratum pertineat defensio & cura religionis? an verò permittere debeat singulis, ut sentiant & vivant, prout voluerint, modò non perturbent publicam pacem? *Resp.* Prius tuetur Bellarminus, qui vult Principibus Christianis incumbere, ut non permittant suis subditis libertatem credendi: (quod rectè intellectum concedere possumus) sed debere eos dare operam, ut ea fides seruetur, quam episcopi Catholici & præcipuè summus Pontifex docet esse tenendam: (quod contra scripturam esse statuimus, in qua iubemur Christum & *ἑταίρους* audire, & qui ab eo missi Prophetæ & Apostoli, quorum doctrina libris canonicis est comprehensa, Matth. 17. v. 5. Lucæ 16. v. 29. Eph. 2. v. 20.) Posterior, præterquam quod Echnicis, Themistio philosopho, & Rhetorio hæresiarib. etiam Germanis Protestantibus tribuit, qui anno 1526. hanc libertatem voluerint & obtinuerint, quando principes Imperij Spire congregati ediderunt quoddam Interim. quod dum facit, non solum à scopo operis sui, qui est agere de controversiis Christianæ fidei adversus hæreticos hujus temporis, declinat, imò quodammodo contra normam scripturæ, 1. Cor. 5. v. 12. & contra veritatem historię (vide Socratem lib. 4. hist. Ecclesiastica c. 27. de Themistio, & August. lib. de hæresib. c. 72. de Rhetorio) agit: ut nostram sententiam, commemoratorum opinionibus tanquam consentaneam, majori odio prægravaret: sed etiam quæ oppugnare vult, nequaquam de nostrorum mente promittit, sed de suo ipse confingit. Non enim Germani protestantes postularunt sibi libertatem sentiendi in religione quod vellent, sive omnimodam: sed veram religionem, quam ex verbo Dei certam esse palàm protestati sunt (unde Protestantium nomen ortum quidam volunt: quod tamen aliunde esse testatur Sleidannus lib. 6. pag. 171. & 173. Chytraus in Chronico lib. 12. fol. 365.) sibi liberam esse desideraverunt.

8. Argumenta pro nostra sententia, tanquam à nostris allata, recenset cap. 18. quatuor: 1. quod fides sit libera: 2. quod sit donum Dei: 3. quod cogendo nihil proficiatur, recte experientia: 4. quod Christiani semper Iudæos tollerant, qui tamen Christi hostes sunt. Sed quia neq; hoc loco assignat, undè ea desumpserit, & cap. 22. demum eorum examen instituit; nos etiam, qui Anabaptistarum potius quàm nostrorum esse statuimus, de ipsis nihil in præsentia dicemus amplius, si quis, quid de singulis sentiamus, scire desiderat, cum ad ipsam actum disputationis rejiciamus.

9. Ad-

9. Adversariorum argumenta sunt triplicia: Primum genus ex testimonijs V. T. Proverb. 20. v. 8. Psal. 2. v. 10. (vide August. epist. 50. de hoc loco) & N. T. Apocal. 2. v. 14. 15. & 20. Rom. 16. v. 17. 18. Gal. 5. v. 12. Tit. 1. v. 13. unde ita argumentantur: Rex sapiens dissipat impios. Hæretici sunt impij. E. eos dissipare debet, & nequaquam libertatem religionis tolerare aus concedere. Item, Omnis hæreticorum cum Catholicis mixtio & confusio est noxia Ecclesiæ. E. reges, qui sunt nutritij ecclesiæ, Esaiæ 49. v. 23. non debent eam concedere. Resp. Concedimus totum dextrè intellectum, quod non pugnat cum nostra assertionem, sed cum figmento Bellarmini pro nostra sententia supposito. Ad dextrum verò intellectum, quem requirimus, opus est distinctione errorum & errantium, & explicatione modi, quo dissipari errores, & puniri errantes debent. Errorum alij sunt fundamentales, alij non fundamentales: & errantium quidam sunt dociles & pacifici, quidam indociles & turbulenti, modus agendi cum utroq; diversus est: mitius cum illis, durius cum his agendum: de quo in specie suo loco pluribus.

10. Secundum genus partim ex testimonijs quatuor Pontificum: (Leonis epist. 75. ad Leonem Augustum: Anastasij II. epistola ad Anastasium Imperatorem: Gregorij lib. 9. epist. 60. ad regem Angliæ, lib. II. epist. 44. ad Leontiam Augustam: Agathonis in epist. ad Constantinum. IV.) & sex Imperatorum (Theodosij, l. cunctos populos, C. de summa Trinitate & fide Catholica: Valentianiani Junioris, de quo Ambrosius in orat. funebri: Martiani, l. Nemo, C. eodem: Constantini M. de quo Optatus lib. 2. contra Parmen. quem filij, Constans & Constantinus sunt imitati, teste Augustino epist. 166. quæ illustrantur antithesi trium Imperatorum, qui libertatem credendi concesserunt: Joviniani, Valentis, & Juliani) Argumentum sit tale: Olim Pontifices monuerunt Imperatores de sine regie potestatis, qui non est tantum mundi regimen, sed præcipue ecclesiæ presidium in fidei sinceritate conservanda: & hi illis obtemperarunt ferendo leges, & prohibendo libertatem credendi, disputandiq; contra ea, quæ concilijs definita sunt, mandandoq; ut omnes eo crederent modo, quo Romanus Pontifex docet esse credendum, claudendo item templa idolorum. E. idem hodie faciendum est magistratui politico: alioquin erit similis Joviniano, Valenti & Juliano. Resp. Propositionis omisse connexio laborat fallacia parium. Prisci illi episcopi & Papæ commonesciebant Imperatores de suo officio ex scripturâ, unica fidei & morum regulâ: & Imperatores illi veteres & pijs mandabant, ut decreta Pontificum & conciliorum legitima, tum facta ex verbo Dei, sequerentur omnes, non autem illegitima & normæ credendorum.

adendorum & faciondorum unica contraria, qua futuris temporibus tranſfabricanda. Proſylogiſmus ejuſdem, qui conſequenti enthymematis ſubjunctus eſt, eodem vitio laborat. Proteſtantes nihil niſi conſonum Dei verbo poſtularunt: imperatores illi impij nihil niſi diſſonum eidem permiſerunt.

11. Tertium genus ex ratione, quod in quatuor rivulis à Bell. diductum, à nobis ad duos fontes revocabitur: unus eſt à conſequentibus periculis: Libertas credendi eſt exiſtialis eccleſiæ, temporali bono regnorum, quod eſt pax publica, deniq; illi iſtis, quibus indulgetur. E. non eſt concedenda à magiſtratu politico. Antecedentiſ primum membrum probat. à contrario: unius fidei conſeſſio eſt vinculum eccleſiæ, Eph. 4. v. 5. E. diverſarum conſeſſio eſt ejuſdem diſſolutio. Secundum dupliciter: 1. quia reiſp. civiliſ iacolumitas pendet ex pace eccleſiæ: & ubi fides atq; obedientia ſervatur Deo, ibi etiam utraq; ſervatur principi. 2. quia diſſenſio in fide parit animorum & voluntatum diſſenſionem: hæc verò deſolationem regnorum. Tertium, quia libertas credendi eſt libertas errandi & recedendi à fide, quæ tamen eſt una, Eph. 4. v. 5. quod ſimili ab ovibus vagari permiſſu, & navi gubernatore ſuo deſtitutà declaratur. Reſp. Antecedens (præterquam quod totum non noſtrorum aſſertionem, ſed Bellarmini ſigmentum oppugnat) eſt ambiguum. Libertas illa, ſeu potius licentia credendi conſideratur vel in ſe, ut eſt habitus errantis in fide, vel in operationibus ad extra, prout ſe prodit cultu & profeſſione apud alios: illa non eſt exiſtialis toti eccleſiæ, ſed tantum habenti, ſi incurrat fundamentales articulos: hæc verò privatim offendiſculo eſt præſertim rudioribus, infirmioribusq;: & publicè turbat ordinem in Eccleſia. & proferendo diſſeminandoq; nocet alijs.

12. Probationem primi membri in antecedente concedimus de errore fundamentalis, ejuſq; diſſeminatione, non de alijs fundamentum non concernentibus: ſicut non omnis infirmitas aut plaga eſt diſſolutio anime à corpore ſive lethalis, ſed ea dumtaxat, quæ jugulum petit, corpus à capite avellit, partes vitæ principales ſive viſcera vitalia invadit & corrumpit. Secundi membri probationem eodem ſerè modo explicamus. ſubjecta enim & objecta errorum prudenter ſunt diſtinguenda. à turbulentis & inquietis, maxime ſi laborent erroribus fundamentalibus, pacem publicam turbari largimur: non à pacatis, quæ laborent non fundamentalibus. Tertij deniq; explicatio ex eodem fonte haurienda. Vide 1. Corinth. 3. v. 15.

13. 111. Queſt. An poſſint Catholici ſive Pontificij cum Lutheranis & Calviniſtis conciliari? Reſp. Affirmavit patrum memoria quidam Gregorius Caſſander, Pontificius, qui, in libro de officiis viri, docuit, debere

debere principes invenire rationem pacis inter Catholicos, Lutheranos & Calvinistas: interim autem, dum eam non inveniunt, debere permittere unicuique suam fidem, modo omnes recipiant scripturam & symbolum Apostolicum, sic enim omnes esse vera Ecclesiae membra, licet in particularibus dogmatibus dissentiant. Huic similia olim docuisse cum Pacificantes, auctore Zenone Imperatore, ait Bellarminus, testemque citat Evagrium lib. 3. cap. 12. & 30, tum Apellem, qui dixerit, non esse discutiendam rationem fidei, sed sat esse credere in crucifixum: de quo Euseb. lib. 5. hist. cap. 13. Negat Bellarminus, & nos cum eo.

14. Subiectum quaestionis huius patet: praedicatum, quia ex parte ambiguum est, explicatione opus habet. Conciliatio enim vel de dogmatum ipsorum, quae propria sunt vel Pontificiorum, vel Lutheranorum, vel Calvinianorum, reductione in unum sensum sive concordiam, vel de personarum ista discrepantia dogmata amplectentium & tuentium aggregatione & receptione in externam Ecclesiae societatem accipitur, ut pro veri ecclesiae membris agnoscantur, licet in doctrina ecclesiae per omnia non consentiant. Posteriores significationem & conciliandi modum intellexit Cassander, non priorem, qui tam impossibilis est, quam fieri nequit, ut duo contradictoria in unum consentiant. Modus autem, quem velut medium ista conciliationi accommodatum putavit Cassander, est receptio scripturae & symboli, quoad verba, quod improbamus. si de vero sensu secundum scripturam dixisset, non repugnaremus. De Pacificantibus, Zenone Imperatore, ejusque successore Anastasio, item de Apelle, videantur loca allegata, & praeterea de postremo consulatur Augustinus in lib. de haeresibus: ita patebit, quid sentiendum sit de Bellarmini narratu.

15. Κατασκευασθέν argumentum, quo Bellarminus probat, conciliationem Cassandri esse impossibilem, unicum est: Quicumque conciliari debent, & unum esse in ecclesia, sive pro membris ecclesiae veri agnosci, illos oportet non tantum symbolum tanquam verum recipere, sed etiam in sensu illius, & quidem quod ad omnes articulos, convenire. At Catholici, Lutherani, & Calvinisti in symbolo non conveniunt: quod probat inductione quatuor articulorum: 1. de descensu Christi ad inferos: 2. de sancta ecclesia: 3. de communione sancto- rum: 4. de remissione peccatorum. E. non possunt conciliari.

16. Ἀνασκευασθέν, quae opponuntur medio Cassandri, sunt septem: Primum: Symbolum unum est, & ejus unitas, sive communio & societas non consistit in verbis: (alioqui nulli ferè veterum haereticorum jure damnati fuissent: nam Aiani, Novatiani, Nestoriani, & alij ferè omnes verba symboli Apo-
E stolici

folici recipiebant) sed in sensu. E. qui unum in illo esse, & ipsum verè habere dici volunt, eos oportet in sensu convenire. Resp. consentimus.

17. Secundum: Si præter illam fidem, quæ consistit in receptione symboli, tanquam veri, æquæ, veri sensus unitate, requiritur subiectio ad legitimus caput ecclesiæ à Christo constitutam, & communicatio cum alijs membris; Lutherani & Calvinistæ non possunt vera ecclesiæ membra vocari, etiamsi in symbolo nobiscum planè convenirent. non enim isti capiti se subiciunt, & proinde communionè in hac subiectione cum membris ecclesiæ veris non habent. At prius: (quod probat dupliciter: 1. à genere: In omni corpore visibili oportet esse caput & membra visibilia, eorumq; inter se communionem & ad caput subiectionem, neg. n. dici potest membrum, quod à capite & reliquo corpore est separatum. Ecclesiæ est unum corpus visibile. Itaq; habet caput & membra visibilia, horumq; est inter se communicatio, & ad caput subiectio. 2. ab exemplis Aerij & Novatiani, qui in symbolo etiam quoad sensum, conveniebant cum Catholicis: sed quia alter episcopo, alter Pontifici subesse volebat, uterq; extra ecclesiam esse, & in numero hereticorum reputatus est: ut de priori constat ex Epiphanio & Augustino: de posteriori ex Cypriani l. 4. epist. 2.) E. & posterioris. Resp. Assumptionis partem unam, de subiectione ecclesiæ sub potestatem Papæ, negamus in totum: imò & alteram ex parte, quatenus communicatio membrorum eodem sensu accipitur. Pro syllogismus prior in assumptione laborat ambiguo. ecclesiæ materialiter accepta, h. e. de hominibus in ea versantibus, ex parte vera est, nimirum, quatenus de milita arte intelligitur: triumphans enim est nobis invisibilis: formaliter verò accepta, nempe de fidelibus, est invisibilis. Posterior crimen falsi committit. Aerius enim, præter negationem ordinis inter ministros verbi in Ecclesia, etiam Arianus, teste August. lib. de hæresib. cap. 53; & Novatianus, præterquam quod constituebat episcopatum adulterinum, negando lapsis in persecutione veniam, tollebat penitentiam. Vide Cyprianum & August. l. 1. ep. 6. de hæresib. c. 38.

18. Tertium: Si inter Catholicos, Lutheranos & Calvinistas solum dissensiones essent de ritibus & ceremonijs humanis, valeret Cassandri medium, Non prius: quia Pontificij dicunt, missam esse divinissimum cultum Dei, & invocationem mortuorum esse pietatem: Lutherani & Calvinistæ prius nominant horrendam idololatriam, posterius manifestam impietatem. E. nec posterioris. Resp. concedimus eorum.

19. Quartum: Patres docuerunt non solum fidei symbolum, sed etiam omnia alia dogmata fidei, licet minuta videantur, inviolata esse servanda, nec propter hæreticos ullam mutationem permittendam. E. id ipsum facien-

faciendam; & proinde pax cum Lutherano & Calviniano; quo modo vult
Cassander, nequaquam à Catholicis iucunda erit. Antecedens confir-
mar, partim auctoritate Apostoli, Gal. 2 v. 5. partim patrum in genere,
qui volebant vel unam literam mutare, dicendo $\delta\upsilon\omicron\upsilon\iota\varsigma\ \epsilon\upsilon\epsilon\upsilon\ \pi\upsilon\omicron\varsigma\ \delta\epsilon\ \mu\omicron\varsigma\ \nu\omicron\upsilon\epsilon\iota$, vel
vocem, quæ nec in scriptura, nec in symbolo exstat, omittere: & in specie, Bas-
ilij, Eustachij, Sylvani & Gelasij. Resp. Argumentum ipsum concedimus: con-
secrarium, quod addendum est, ne à scopo aberrat, ex eo per bonam consequen-
tiam deduci posse negamus. præsupponit enim duo falsa: unum, Lutheranos es-
se hæreticos: alterum, Cassandrum voluisse propter eos in societatem ecclesiæ
recipiendos, ullum dogma verum à Pontificis violandum. In antecedenti pro-
batione desideramus scientiam aut iudicium Bellarmini, qui inter minuta fidei
dogmata refert cum exemplum Pauli cedere nolentis falsis fratribus ipsum in ser-
vilitatem à libertate, quam habebat in Christo, dejecturum, tum Ecclesiæ primiti-
væ mutationem unius literæ aut vscule sublationem denegantibus: cum istæ
disputationes longè maxima & fundamentalia fidei capita concernant.

20. Quintum: Si liberum erit credere in uno aliquo dogmate, eadem
ratione liberum esse debet in omnibus, etiam in ijs, quæ in symbolo Apostolico
continentur. Non hoc vult Cassander: vult enim symboli & scriptura re-
ceptionem esse fundamentum huius concordie. E. nec illud proponere debet.
Propositionis consequentiam probat ex eo, quod una eaq, certa est fidei regula in
omnibus, quæ creduntur, nimirum, verbum Dei per ecclesiam explicatum:
unde sequi putat, si quis credit ecclesiæ tradenti symbolum Apostolorum, quod
non scit aliunde esse Apostolorum, nisi quia ecclesia dicit, eadem ratione i cre-
dere debet, sanctos esse invocandos, quia eadem ecclesia hoc dicit: vel si hoc
non potest, eadem ratione illud non potest credere. Resp. Propositio aperte
falsum aut certè dubium præsupponit, quasi Cassander statuerit ecclesiæ liberum
credere de uno aliquo dogmate quod vult: quod probari ante oportuit quàm
asserri. Pro syllogismus eiusdem vero falsum admiscet. verbum Dei regulam es-
se fidei certam agnoscimus: explicationem ecclesiæ Romanæ, quam intelligit
Bellarminus, rejicimus: qui ipsum verbum lucernam pedum nostrorum lucen-
tem in loco caliginoso scimus, Psal. 119. v. 105: 2. Petr. 1. v. 19. Consecrarium ex
eodem deductam fallacia homonymie & parium laborare statuimus. symbolum
ratione materiæ Apostolicum est, non ratione formæ: (uti placet non nullis,
quamvis alijs aliter visum sit) & qui negat symbolum illud fidei esse ab Apo-
stolis compositum, traditionem histicam majorum impugnat: qui affirmant,
sanctos esse invocandos. plures Deos statuunt, saltem indirectè: hoc everrit si-
dem (alvisificam, non illud,

21. Sextum: Opinio Cassandri nova est & ab ipso primùm excogitata, ut ipse initio fateretur. E. suspecta haberi debet. Consequentiam probat dicto Vincentij Lirinensis: Suspensione carere non potest, quod novum est, cum vera fides una sit & antiquissima. Resp. Propositio ejusq; probatio vera est de dogmatibus fidei, in quibus antiquissimum quodq; verissimum esse cum Tertulliano agnoscimus: non de consilijs pacificationis, in quibus Deuterioy & Corinthes possunt & solent esse ἐσφώτερον nonnunquam: in specie tamen de Cassandri consilio id non statuimus, quod à nobis improbari antè ostendimus.

22. Septimum: Cassandri opinio laborat consequentibus incommodis. E. non admittenda. Antecedens probat enumeratione duorum: (1.) quod facit veram Ecclesiam omninò occultam & invisibilem: imò ex solis adulatoribus & simulatoribus constatam: idq; probat ita: Nulla vera & visibilis ecclesia, imò nulla secta aperta colit pacem cum omnibus in religione dissentientibus: quod constat partim ex Catholicorum, partim ex Lutheranorum factis. Cassandri opinio colendam dicis pacem cum omnibus, nam requirit non tantum fidem in Christum, sed etiam pacem cum omnibus in religione disidentibus. E. veram ecclesiam facit invisibilem, imò ex adulatoribus & simulatoribus constatam, cujus membra sint Herodi similia, qui cum ethnicus erat ethnicus, cum ludæis ludæus. vide Iosephum lib. 1. de Jero. cap. 13, 14. (2.) quod veram ecclesiam, quam constituere & augere vult, destruit, idq; hoc modo ostendit: Vera ecclesia est manifesta & visibilis, Matth. 5. v. 14. nec sine pastoribus, Eph 4. v. 11. Isti autem, de quibus Cassander agit, non sunt manifesti, sed occulti, & proinde, dum ita manent, nullos pastores habent aut habere possunt: E. neq; sunt vera ecclesia. Resp. Argumentum principale concedimus. In antecedentis probatione priori propositio ejusq; probatio tribuunt toti ecclesie Pontificie, quod est procerum crudelium: similiter Lutheranis assignant per se, quod est per accidens, nempe ex professione disidentium turbulenta, quiescentes enim & dociles toleramus: inquietos verò & scandala moventes non itidem. Consequentiū conclusioni ex concessa hypothese Cassandri non sequitur, nulla enim simulatio aut adulatio est in ijs, qui liberè, quod sentiunt, profitentur: Cassandri opinionem sequentes liberè profitentur quod sentiunt: E. nulla in eis simulatio aut adulatio. simulatorum autem & adulatorum fingere sine ulla specie simulationis & adulationis absurdissimum est. In posteriori probatione propositio fallit ambiguo, de quo supra in argumento secundo: probatio ejusdem laborat ignorantatione. agit enim de Apostolis, quæ Apostolus, non quæ membris ecclesie, multò minus.

mirus de tota ecclesia. Assumptioni falsitas vel ambiguitas ex ijs, quæ ad propositionem, vel potius thesi 17. de visibilitate & invisibilitate ecclesia dicta sunt, est dijudicanda.

23. IV. Quæst. An libri hæreticorum jure interdicti & aboleri possint? Resp. Bellarminus affirmat simpliciter: nos cum distinctione quadam, & secundum quid, ut ex sequentibus constabit.

24. Libri hæreticorum dicuntur vel omnes sine discrimine, quicunq; ab ipsis sunt scripti, sive de religione, sive de alijs, ut, grammatici, poetici, logici, historici, aut alterius generis: vel certi, in quibus hæresin sparserunt: & hæresis alia pugnat cum fundamento doctrinae & fidei, idq; vel directè, vel per indirectum, & proinde alia blasphemia, alia non. Prohibitio primum in se distinguenda est, & deinde à modo suo: est enim interdictam aliud simplex, absolutumq; pertinens ad omnes subditos, omniaq; tempora & loca: aliud limitatum & conditionatum, concernens certas personas, nempe rudes & imperitos, item certa tempora, in quibus sine offendiculo aut periculo contrarium fieri non possit: deniq; loca, publica dico aut privata. Modus porro, (ut ita appellemus) fit vel verbo & mandato, vel facto sive combustione. Huius ita positi, dicimus, prohibitionem, quæ fit interdicto apud rudiores jure fieri de libris hæresi quadam, præsertim contra fundamentum fidei infectis: apud doctiores non item; nisi in casu scandali: quæ verò fit combustione, si per vim eripiar peritū librorum, eorumq; expendorum & judicandorum facultatem, approbati non potest.

25. Argumenta nostra apud Bell. sunt tria: Primum: Multa sunt bona in libris hæreticorum. E. non sunt abolendi propter illa bona, quibus alioqui privaremur. Consequentia probatur, (1.) absurdo contrarij: ita enim essent multa patrum scripta comburenda, (2.) à judicio Ecclesie tolerantis librorum Gentilium, Iudeorum, Turcarum: item veterum hæreticorum, Origenis, Tertulliani, Eusebij, Pelagij.

26. Bellarminus tria opponit: Primò consequentiam principalis argumenti negat duplici ratione: (1.) Veritas in libris hæreticorum nocet, quia permixta est eorundem erroribus: ut ex malis bona inficiant, & per hoc illa abscondant, teste Greg. M. l. 5. moral. c. 11. & propterea Christus & Paulus prohibuerunt Demones etiam vera dicere, Lucæ 4. v. 35. Act. 16. v. 18. E. ob illam non est parcendum libris hæreticorum. (2.) Veritatem decet ab ejus studiosis & amicis petere. Tales non sunt hæretici. E. ab eis neq; petere neq; accipere oblatam decet. Conclusio illustratur pari facto Lacerationum demoniorum, qui in politicis etiam bonam & utile consilium ab improbo inventum & datum per alium virum bo-

nam profertur voluerunt. Gell. l. 18. c. 8. Resp. Antecedens primi argumenti fallaciam accidentis committit. nocet illa veritas non per se, sed per imperitiam rudes & imperiti lectoris: nos autem de peritis tantum agimus. Probatio ejus una fallit ēre ἐπιτηδὸν. de effectu consequente in doctis est questio: de fine in rudibus est objectio. Altera laborat fallacia causse. Demones vera dicere prohibiti sunt, quia carebant vocatione, ut censei Lutherus T. 5. germ. lenens. fol. 76. b. Propositio secundi argumenti distinguenda: primario veritas ex proprijs principijs eruenda: secundo ex alienis & oppositis, quæ juxta se posita magis elucescunt. Illustratio conclusionis fallit dispari, in theoreticorum veritatem eruentium studio allegans exemplum prudentiæ politicorum, ubi oratorem requiri patet, qui sit vir bonus, vel certe habeatur.

27. Deinde probationem consequentiæ priorem rejicit. propter fallaciam parium quadruplicem: (1.) Patres non fuerunt hostes ecclesiæ impugnantes sedem Rom (2.) errata eorum non fuerunt hereses, quia semper submisserunt se ecclesiæ. (3.) errores eorum sunt extincti cum ipsis (non enim defenduntur hodie) ideoq; innocui: (4.) sunt detecti, ipsis viventibus: alioqui aut ipsi eos emendassent, aut ab ecclesiâ ejecti fuissent: quæ omnia contrario modo se habent in Lutheranis & similibus, E. non est idem de horum libris tolerandis statuendum, quod de illorum. Resp. Antecedentis primum & secundum membrum distinguendum. Lutherani hostes sunt Ecclesiæ, non veræ, sed fictitiæ Pontificiorum: ijdem libenter sua submitunt illi judicanti secundum normam verbi divini, non huic sequenti placitum Pontificis Rom. Tertium est ex particulari, ut & quartum, quidam enim errores Patrum unâ cum ipsis sunt extincti, non omnes, ut de Origene constat, ob cujus scripta post ejus obitum maximum fuit dissidium (vide Chron. Carionis à Philippo auctum p. 349.) quidam etiam detecti, non emendati: ut de novis Patrum constat. Adde quod errores non solum noceant, quando defenduntur, sed etiam quando ab imperitijs & curiosis leguntur.

28. Deniq; posteriorem probationem consequentiæ negat, propter disparitatem in omnibus. primo Gentilium errores sunt hodie mortui, non enim defenduntur, sed ridentur: olim cum propugnabantur, interdictum fuit eorum libris. Sic Iudeorum & Turcarum libri, quæ ut apertorum ecclesiæ hostium, facile caventur, tolerari possunt: Lutherani verò sunt hostes ecclesiæ occulti. Deniq; dispar ratio est veterum & recentium hæreticorum: illorum hereses sunt extinctæ, horum vivæ: illorum libri profunt propter antiquitatem, horum nocent propter novitatem. Resp. In primo de interdicto librorum qui habent manifestos & verè noxios errores, quos defendunt eorum auctores, consentimus quod ad rudes, non simplices.

placiter. An vero omnes errores sint mortui, qui non defenduntur, ante dictum est. In secundo negamus, Lutheranos esse hostes verae ecclesiae, aut eos alios falsae. In tertio itidem negatur haereses omnes veteres esse extinctas: reviviscunt enim in posteris, ut de Arianis, Photinianis, Manicheis, Pelagianis & alijs constat. Antiquitas veterum si de veritate cum contemptu conjuncta intelligitur, negamus: contrariam enim jam probatum est exemplis Arianorum, Photinianorum, aliorumque: si de noticia antiquitatis, inversimus. Lutheri enim & *de aegrotat* libri profunt eodem modo posteris.

29. Secundum arg. ex 1. Thessal. 5. v. 20. 21. Prophetiae nolite spernere. omnia probate, quod bonum est, tenere. E. libri hereticorum, qui aliquid boni malo admixtum habent, non sunt abolendi: alioqui huic mandato non possemus obedire.

30. Bellarminus limitat antecedens dupliciter: (1.) ex re, quae est scriptum siue prophetia, eaq; aut ad hoc dubia, an sit bona vel mala, aut certa & explorata, quod sit mala: de priori loquitur Apostolus, de posteriori est questio. Pontificij enim, quia examinarunt vestra, prohibuerunt eadem, quod mala reperta sunt. (2.) ex personis probantibus, quae sunt aut omnes in Ecclesia, ad quam scribit Apostolus, aut ille tantum, quae possunt, & quibus ex officio id incumbit. Non priores. E. posteriores: Assumptionem illustrat simili: Cum ad universitatem mittuntur articuli suspecti examinandi, non ad omnes, sed ad certos magistros pertinet illud examen: ita cum Apostolus jubet in ecclesia examinari prophetas, non a sarratoribus vel cementarijs, sed ab Episcopis, & quos hi sibi adjungunt, id fieri vult. Resp. In priori negamus, quod Pontificij dicuntur mala tantum rejicere, in quorum numero sint nostra. Probatio fallit procedendo a genere ad speciem affirmativam: Examinata sunt. E. recte secundum normam legitimam. In posteriori negatur assumptio: restrictio enim non est in textu, sed universalitas: vide antecedentia v. 14. & consequentia v. 22. 23. quae ad omnes pertinent: unde hunc locum, qui de iudicio privato auditorum agit, pariter ad omnes extendi concludimus. Probatio a simili habet dissimilitudinem: In Academicis distincta sunt scientiarum genera: in ecclesia est una omnium doctrina fidei & morum: cuius noticia communis esse debet omnibus membris, licet in ea sint certi gradus.

31. Tertium arg. ex testimonijs quatuor Patrum: (1.) Dionysij Alexandrini, qui dixit, se visione admonitum, ut legeret omnia: (2.) Theophyli, qui reprehensus, quod legeret Origenem, defendit se praecipio Apostoli, 1. Thess. 5. v. 21. (3.) Hieronymi qui scripsit, se legere libros hereticorum, ut bona inde
excer-

excerpat, etiamsi fuerit, aliquos propterea de se murmurare. (4.) Gelasij, qui probare volens, Chalcedonense concilium posse partim recipi, partim non recipi, affert exemplum librorum hæreticorum, & allegat auctoritatem Pauli, 1. Theſſalonic. c. 5. v. 21.

32. Bellarminus primum in particulari de ultimo, ibi exſtare negat, quod inde concluditur. tantummodo ibi dici, in utroq; haberi bona & mala: non utraq; poſſe recipi. alia enim eſt ratio conciliorum, alia librorum hæreticorum. Deinde in communi tria opponit præcedentibus teſtimonijs: (1.) Semper fuiſſe morem in Eccleſia vitandi libros hæreticorum: alioqui nemo iſtos patres reprehendiſſet. (2.) Patres iſtos fuiſſe ſuo jure uſos, quod Episcopuſ & multi alijs conſeſſum fuit & olim & hodie. (3.) Nullum tunc fortaiſſe fuiſſe interdictum Eccleſie uniuerſali, de libris hæreticorum non legendis: nunc verò exſtare, cui ſit parendum. Reſp. Prius inuerti poteſt: quæ enim cauſa militat pro concilio Chalcedonenſi, eadem pro libris hæreticorum, apud peritos lectores, de quibus tantum controvertitur. diſſimilitudo inter Conciliorum decreta & ſcripta priuata conceditur, ſed ad inſtitutum facere negatur. Poſterius in primo opus habet limitatione. de lectione imperitorum aut peritorum cum ſcandalo, largimur: non ultra. In ſecundo valet inuerſio. ſi enim certis perſonis conceſſa eſt lectio, non habet locum ſimplex prohibitio, multò minus abolitio. In tercio duo falſa ſunt. concilium enim Tridentinum non fuit uniuerſalis eccleſia, aut hujus ſaltem nomine congregata: & decreta ejus nequaquam ſunt leges juſtæ.

33. Argumenta aduerſariorum apud Bell. ſunt duo: Unum: Prohibitio & combuſtio librorum hæreticorum antiqua & perpetua conſuetudine apud Ethnicos & Chriſtianos obſervata eſt. E. & hodie jure obſervatur. Prius membrum antecedenti probat duplici factò: altero Romanorum, de quo Valer. Max. lib. 1. c. 1. altero Athenienſium, de quo Cic. l. 1. de nat. Deorum. Poſterius confirmat partim inductione ex interdictis eccleſiæ à tempore Apoſtolorum ad noſtra: quam, qui uolet, apud Ieſuitam legat: partim à ſigno, quod oſtendit hæreticorum libros eſſe combuſtos: quia hodie non exſtant tot volumina Valentini, Marcionis, Arij, &c. Reſp. Propositionis omiſſa conſequentia negatur, quæ præcedit à factò ad jus. Aſſumptionis ſive antecedenti membrum prius eſt alienum: ethnici enim ſunt extra eccleſiam, & eorum libri propriè hæretici dici nequeunt: poſterioris una probatio in pleriq; eodem uicio *ἰσχυρῶς* laborat, magicos, hæreticos, & blaſphemos confundendo: altera à genere ad ſpeciem procedit affirmatiuè, quod non licere ex pari conſtat. patrum enim quorundam ſcripta, Ciceronis, Liuij, & aliorum, quia non exſtant hodie, non poſſumus inde colligere firmiter, deperdita illa eſſe combuſtione.

34. Alterum: Colloquia hæreticorum sunt periculosissima, & ideo diligenter vitanda. E. multò magis libri sunt periculosi & vitandi. Antecedens probat scripturæ testimonijs quatuor: (Rom. 16. v. 17: 2. Tim. 3. v. 5: Tit. 3. v. 10: 2. Iob. epist. v. 10.) & sex Patrum auctoritatibus: (Irenæi l. 3. c. 3: Cypriani l. 1. epist. 3: Arkanasij de S. Antonio in ejus vita: Antonij ipsius, ibidem: August. epist. 62: Leonis serm. 18. de pass. Domini.) Consequentiam probat quatuor rationibus: (1.) quia oratio in libris scripta est artificiosior: (2.) est semper ad manus: (3.) libri magis sparguntur: quæ omnia secus se habent in colloquijs. (4.) ab experientia, quam probat exemplo VViclefij, qui voce paucissimos, libris totam Bœmiam pervertit. Resp. Antecedens distinguendum: de colloquio familiari cum rudibus & inexercitatis concedimus: non de congressibus disputatorijs cum solidè doctis & exercitatis: vide Tit. 3. v. 10. Tertull. de præscript. c. 2. imò ipsorum adversariorum testimonium, in præfatione Enchiridij Costeri, & præxim Ecclesiæ. Testimonia scripturæ aut sunt aliena, ut primum & ultimum, quæ agunt de conversatione familiarium rudium cum hæreticis: sicut tertium de omnium impiorum consortio vitando: aut habent suam restrictionem, ut secundum. Patrum dicta eodem *ἑρεσολατρίᾳ* vitio, laborant. priora quatuor de familiari conversatione: posteriora duo de rudium periculo agunt. Deniq; rationes, quibus consequentia probatur, in simplicioribus & imperitis locum habent, non in doctis & exercitatis.

35. V. Quæst. An hæretici, ab ecclesia damnari, possint temporalibus poenis atq; etiam morte multari? Resp. Affirmant Pontificij atq; Calvinianorum pleriq;: (NB. Wölfgangus Musculus in L. C. edit. postrem. pag. 614. sævitiam in vitam solius esse Antichristi ait.) nos negamus de ultimo mortis supplicio in hæreticis, quæ hæreticis.

36. Subjectum in hac questione est hæreticus: cujus requisita recenseri solent tria: (1.) ut persona fuerit de ecclesia. (2.) ut error sit publicus de fundamentali capite fidei: & proinde unitatem ecclesiæ scindat scandalo. (3.) ut accedat malitiosa convicti pertinacia. Hæc *ἑρεσολατρίᾳ* hæreticorum propria requiruntur ad ejus definitionem conjunctim omnia: sæpè autem fit, ut idem sint blasphemæ, seditiosi, homicidæ, scortatores, adulteri, insidiatores vitæ aliorum: quæ flagitia ab hæresi esse possunt disjuncta.

37. Determinatio subjecti est damnatio ab ecclesia. hoc autem nomine solos clericos designat Bell. quibus cognitionem & decisionem arrogat: executionem verò magistratui politico tantum relinquit.

38. Prædicatum est duplex: Penarum temporalium inflictio, & inter has ultimi supplicij, nempe mortis. Distinctius ab alijs de poenis agi solet, qui alias constituunt ecclesiasticas, suspensionem à sacramentis & excommunicationem, alias poli-

politicas, quales sunt abdicatio ab officio, si quod habet reus, incarcerationio, multa pecuniaria, ejectione in exsilium, & denique capitis supplicium. Huius ita expositis, dicimus, hereticum, quia hereticus, non debere morte multari: sed alijs penis cum ecclesiasticis, tum politicis coerceri. quod si idem alijs sceleribus morte dignis pollutus fuerit, licet propter ea, non ut hereticus, sed ut facinorosus. (Lutherus T. 4. Genes. fol. 408. item T. 5. in Psal. 82. fol. 74. b. Anabaptistas, non ut hereticos, sed ut blasphemos, tolli posse ait. Et hac ratione conciliari posse videatur duo consilia contraria, quae existat decade IV: Videmb. quorum unum est Brentij mitius, alterum Urbani Rhegij rigidius: num. 1. & 2.)

39. Argumenta nostra recenset Bellarminus octodecim: (sed altera eorum pars est supposititia, ex Anabaptistarum schola, qui hereticos à magistratu politico, nulla pena affici volunt: cum quibus non facimus.) Primum Lutheri (T. 2. lat. 1en. fol. 301. in assertione articuli 33.) Ecclesia ab initio sui usque, huc nullum combussit hereticum. E. non videtur esse voluntas spiritus ut comburantur.

40. Bell. negat antecedens, probatque contrarium inductione septimembri eorum, qui ab ecclesia sint combusti. Ista exempla (inquit) aut ignoravit Lutherus, & tunc imperitus est, aut non ignoravit, & impudens ac mendax esse convincitur. Resp. esse ignoracionem elenchi. Lutherus de vera ecclesia & de hereticis, quia hereticis, loquitur: Bellarminus obducit exempla eorum, qui & heretici, & facinorosi fuerunt. alicubi etiã Pontificis tyrannide, & qui ab eadem excacati fuerunt. pro vera ecclesia supponit: de quibus, ut & alijs, in ipso disputationis actu publico commodius.

41. Secundum: Experientia testatur, non profici terroribus. E. heretici non sunt comburendi.

42. Bellarminus negat antecedens, probatque contrarium duobus argumentis: (1.) Donatista, Manichaei, & Albigenes armis profligati & extincti sunt. (2.) Augustinus testatur epist. 48. plurimos esse conversos suo tempore ob metum pœne. Resp. In priori argumento est etiam *επιτροπικόν* vitium. nos de profectu in evellenda heresi ex animis hereticorum loquimur: adversarius de profectu ad tollendos è vita hereticos, quo tamen heresis ipsa non eradicatur, nisi omnes ea infecti tollantur, & resuscitationi per alios simul occurratur. In posteriori est fallacia accidentis. non enim per terrorem supplicij, sed per conjunctam informationem conversi fuerunt, si modò vera fuit conversio.

43. Tertium: Ecclesia tolerat Iudaeos. E. multò magis tolerabit hereticos: (Argumentum est Anabaptistarum potius quam nostrorum, qui pro hereticis palam profitentibus suas hereses, sicut Iudaei sua dogmata, in ecclesia tolerandis, sed alijs modis, quam mortis supplicio coercendis, agimus.)

44. Quartum, ex Esaiæ 2. v. 4. Constabunt gladios suos in vomeres, & lan-

lanceas suas in falces. E. Ecclesia non oppugnabit gladio corporali suos hostes hereticos. (Luth. ibid.)

45. Bellarminus contra antecedens duo opponit: (1.) describi in eo tantum tempus adventus Messiae, non statum ecclesie subsequenibus temporibus, ut vult Luth. (2.) Si verum est, nunquam futura in ecclesia bella, apud Lutheranos non esse ecclesiam, qui & inter se & contra Catholicos gravissima bella moverunt: quale fuit illud contra Carolum V. in quo dux Saxonie & Landgravius fuit captus. Resp. Prius negatur. agitur ibi de gentium vocatione ad ecclesiam, & constitutione animorum in ipsis, studentibus servare unitatem spiritus per vinculum pacis, Eph. 4. v. 3. & culturis pacem cum omnibus, quantum in ipsis est. Rom. 12. v. 18. Posterius disting. Ecclesia vera, in quantum ecclesia, nulla movet bella offensiva, sed suscipit defensiva: quæ sunt juris naturalis, teste Bell. c. 14. p. 479.

46. Quintum: ex Es. 11. v. 9 Ecclesia N. T. absq. caede & sanguine est propagatura doctrinam Evangelij. E. non occidet hereticos.

47. Bell. negat antecedens agere de ecclesia: quod ait loqui de diabolo, & hereticis, qui licet videantur nocere ecclesie, non nocent tamen, sed eam in sapientia & patientia proficere faciunt. quod probat auctoritate Hieron. & Cyrilli. Resp. negamus: contrarium ita probamus: Si per bestias illas venenatas, de quib. v. 6. 7. 8. intelligitur Diabolus & heretici; vivent hi ipsi aliquando pacifice in ecclesia. id enim ibidem de ijs dicitur. Non hoc. E. nec illud.

48. Sextum: Matth. 18. v. 17. Dominus constituit, ut heretici habeantur pro ethnici & publicani, non ut comburantur: & Paulus ad Tit. 3. v. 10. jubet hereticum vitari, non occidi. E. non licet eos occidere.

49. Bellarminus consequentiam negat, cujus infirmitatem ostendit duabus instantijs: (1.) Christus & Paulus hoc loco non præceperunt, sed nec prohibuerunt, ut comburerentur heretici. E. nihil ex his locis pro ea sententia potest deduci. Consequentiam probat ex pari facto Lutheri l. 2. contra cælest. prophetas: qui Carolostadio querenti, Cur nomen Sacramenti usurparet, cujus usurpandi præceptum non haberet, respondit, Neg. interdictum de eodem exstare. (2.) Christus & Paulus nusquam jubent adulteros & falsarios occidi: & tamen id rectè fieri, ipso Luthero teste. E. idem de hereticis occidendis dicendum. Resp. Prioris antecedens negatur. designatio enim mitioris pœnæ tollit graviozem. Lutheri factum est plane dispar. ibi de nomine rei in vera ecclesia usitato: hic de pœna homini in praxi vera Ecclesia N. T. inusitata agitur. Posterioris consequentia laborat fallacia parium. antecedens est in V. T. præceptum, nec in N. T. abrogatum: consequens verò licet ibi fuerit mandatum, hic tamen est sublatum per declarationem Christi & Apostolorum, Matth. 13. v. 30. Lucæ 9. v. 54. 55. Tit. 3. v. 10. & alibi.

50. Septimum: B. Martinus apud Sulpitium l. 2. bist. sacrae, redarguit Idacium & Ithacium episcopos, qui procurabant mortem Priscilliani haereticum apud Imperatorem: eosdemq; ipse Sulpitius ibidem tanquam ingentis criminis reos propter eandem causam accusat. E. haereticorum mors non est procuranda. (Argumentum non esse nostrorum conclusio aberrans à proposito indicat: non malè contra inquisitionem Pontificiam usurpari potest.)

51. Octavum: ex 1. Cor. 11. v. 19. Oportet haereses esse, ut, qui probati sunt, manifesti fiant. E. non debent extirpari. (Argumentum tali forma à nostris producti ignoramus: qui locum Apostoli à Lutero in hac materia allegatum scimus.)

52. Nonum: Lucæ 9. v. 54. 55. discipulis, comburere Samaritanos cupientibus, Dominus ait: Nescitis, cujus spiritus estis. E. combustio haereticorum non probatur Christo. (Luth: ibid.)

53. Bell. negat consequentiam propter disparitatem duplicem: (1.) in personis: Samaritani nunquam promiserant, se servaturos religionem Christi, quæ tunc eis primùm offerebatur, ideoq; compellendi: (secus est in haereticis. (2.) in causa impulsiva: Petrus & Iohannes amore vindictæ cupiebant Samaritanos comburi: ecclesia Zelo salutis animarum persequitur haereticos. Illustrat hæc similibus exemplis septem: (1.) Christi, Iob. 2. v. 15; Matth. 21. v. 12 (2.) Petri, Act. 5. v. 5. & 10. (3.) Pauli, 1. Cor. 5. v. 5. (4.) Moysi, (5.) Phineæ (6.) Helie, (7.) Matathie, qui Zelo Dei plurimos occiderunt. Resp. Prius argumentum laborat duplici præsupposito falso: nempe compulsionem legitimam, eamq; ecclesiasticam, fieri posse corporalibus armis, quæ sit concione legis ejusq; adminiculo, disciplina ecclesiastica: item, eidem locum esse tantum apud eos, qui religionem Christianam semel amplexi constantiam in ea servanda promiserunt: quod neq; scriptura docet, Lucæ 14. v. 23, & abnuat ratio, dictitans plus operæ & quidem acrioris opus esse in ijs, qui longius, quàm qui propius absunt. Posterius falsam causam pro vera supponit: ecclesia enim Pontificia, quæ intelligit Bellarminus, metu diminutionis sui regni per Lutheranos & Calvinistas, non amore salutis eorum, quos persequitur, supplicium mortis adhibet. Exempla addacta sunt dissimilia: quod ostendit, (1.) causa efficiens, quæ fuit secundum scientiam & impulsam voluntatis bona, sed ut plurimum extraordinario motu: pontificiorum est sine scientia vera & scopo pessimo, qualis Zelus erat Pauli nondum conversi, Gal. 1. v. 13; Philipp. 3. v. 6. 1. Tim. 1. v. 13. (2.) modus, qui in quibusdam exemplis fuit, non mortis supplicium, per gladium corporalem, sed ejectio excommunicatio, & miraculosa occisio. (3.) objectum, quod non sunt haeretici, sed alij criminibus polluti.

54. Decimum: Matth. 13. v. 30. Sinite utraq; crescere usq; ad messem. Hic aperte Dominus prohibet haereticos occidi. E. non sunt occidendi. Antecedens confirmatur auctoritate Chrysostomi in hunc locum, & Cypriani l. 3. epist. 3. ad Maxi-

mun

num & Urbanum: qui per Zizania intelligunt hæreticos, quos evellere soli Domino concessum est.

55. Bell. contra antecedens duo afferit: (1.) subjectum ampliat. Zizania enim vult esse non solos hæreticos, sed omnes homines malos: quod probat ex v. 41. (2.) Distinguit inter doctrinam generalem, quæ sit Christi prohibentis, ne boni conentur omnes malos ubiq; extirpare: (id enim fieri non posse sine ingenti clade bonorum, qui eodem sunt permixti, ut erit cum Zizanijs) & inter questionem in particulari de his vel illis: hic enim considerandum est, an id fieri possit, sine detrimento bonorum, & tunc extirpandi sunt: sin minus, vel quod nõ satü noti, vel quod nobis fortiores sunt, tunc quiescendum est, ut Aug. l. 3. contra epist. Parmen. c. 2. responder. Pro syllogismum utrumq; rejicit: priorem ex Chrysofomo: quia secundum quid tantummodo loquatur, nempe, si ex occasione hæreticorum atrox bellum sit timendum: posteriori ex Cypriano, quia per Zizania intelligat scelestos & malos Christianos, quos solus Dominus possit discernere à bonis: Resp. primò negamus per Zizania intelligendos esse omnes malos: probamusq; nostram explicationem à contrario. Semen bonum satum denotat doctrinam fidei & morum, non opera: quod patet ex v. 19. E. per Zizania hæreses, non facinora mala: Probatio ex v. 41. est synecdochica generis, comprehendens sub se omnes species, itaq; hæresin non excludit. Deinde & sensus generalis, quem vult Bell. esse dicti Christi, & usus ejusdem in particulari probationem ex scriptura requirimus: Augustini responsum, quod huc trahit, alienum est dupliciter: 1. subjecto, 2. predicato: illud est apud August. malus in moribus, hoc excommunicatio: Iesuita autem agit de errantibus in fide, quos vult occidi. De hoc constat ex Bell. scopo: de illo ex argumento Augustini, quod est contra Donatistas, qui peccantes in vita & moribus esse eijciendos ex ecclesia, quam ex solis bonis & perfectis constare debere ajebant: quam disciplinam ecclesiasticã tum deniq; adhibendam ait, quando cujusq; crimen notum est, nec ullum periculum se hismatris ex potentioribus metuitur. Deniq; in Chrysofomo acceptamus, quod per Zizania nõ evellenda intelligit hæreticos nõ occidendos: de causis, cur Christus id prohibuerit, nõ est questio. Cyprianus dñ Domino concessum esse ait, confringere vasa fictilia & inhonorata, derogat idipsam hominibus, quos tantü furor pravus armat, ut idem postea loquitur.

56. Undecimum: Ioh. 6 v. 66 67. cum multi ex discipulis recessissent, Dominus ait, Vultis & vos abire? E. sic etiam facere debet ecclesia, & dimittere hæreticos. (Argumentü apparet esse Anabaptistarũ, libertatẽ omnimodã hæreticũ postulantiũ.)

57. Duodecimum: Fides est donum Dei. E. nemo ad eam cogi & compelli potest. (Nobis cum libertate credendi seu potius opinandi, in hoc argumento nihil, qui compulsionem legitimam, non ad fidem, sed ad fidei media propugnamus, & argumentum hoc, quod aberrat ab instituto, suis autoribus relinquimus.)

58. Decimum tertium: Dominus attribuit Ecclesie gladium spiritus, quod est verbum Dei: non autem gladium ferri: imò Petro volenti gladio ferreo ipsum defendere ait, Mitte gladium tuum in vaginam, Iohan. 18. v. 11. E. ecclesia non debet uti gladio ferri, sed spiritus contra hereticos. (Quaestio est, de officio magistratus politici in puniendis hereticis, an illud se extendat usq; ad ultimum supplicium, quod est capitis: argumentum verò est de officio ecclesiasticorum erga eosdem, quæ aberratio à proposito ostendit non esse nostrorum.)

59. Decimum quartum: Ecclesia non parcat hereticum nisi semel: Apostolus autem ad Tit. 3. v. 10. jubet, ut bis ad minimum hereticis parcatur. E. contra Apostoli præceptum facit. (Locum, ex qua desumptum est argumentum, à D. Luthero, sed alio sine, citatum scimus: argumentum eo modo ab ipso formatum non legimus: quin verò aberratione sua aliorum potius, quàm nostrorum esse indicat.)

60. Decimum quintum: 1. Cor. 5. v. 12. Nihil ad nos de ijs, qui foris sunt. At heretici sunt foris, sive extra Ecclesiam. E. eorum cura nihil ad nos. (Conclusio non est nostra, qui nequaquam id asserimus, quod ipsa vult, hereticorum curam non esse suscipiendam ecclesie: tantum de magistratu politico hic agimus, an ei competat ex officio animadvertere in hereticos capitali supplicio.)

61. Decimum sextum: Contra mansuetudinem ecclesie esse videtur, vel le mortem hereticorum. L. id non est statuendum (Argumentum est de ecclesia ejusq; affectu sive animo: at quaestio est de magistratus politici officio.)

62. Decimum septimum: Fides est libera. E. nemo per mortis supplicium ad eam cogendus. (Libertatem credendi seu potius licentiam quidvis opinandi, quam concessam homini in ecclesia degenti negamus, ejus propugnatoribus defendendam relinquimus.)

63. Decimum octavum: Nunquam Apostoli brachium seculare contra hereticos invocaverunt. E. neq; hodie id ipsum facere debet ecclesia in ultimo supplicio de hereticis sumendo.

64. Bellarminus negat consequentiam, allata disparitatis causa ex Aug. epist. 50. ubi dicit, Apostolos id non fecisse, quia magistratus tunc non erat Christianus: hanc, imò etiam olim post tempora Constantini fuisse, & esse aliam ecclesie conditionem, postquam principes ad fidem Christianam sunt conversi: ubi eorum auxilium implorare liceat. Resp. est ignoratio elenchi, argumentum agit de imploratione magistratus politici in pena capitali contra hereticos, quatenus tales: objectio de eadem in coercendis hereticis tumultuantibus, sevientibus & violentis: contra quos non ut hereticos, sed ut flagitiosos & crudeles brachiū seculare sui officij rectè admonetur. (Vide Aug. T. 2. col. 216: de sævitia autè & immanitate Donatistarū in Africa, col. 214. & de ultimo supplicio in coercitione excepto, col. 220.)

65. Haec

65. Hæc de argumentis, quæ Bellarminus tanquam nostra produxit, cum dimidia eorum pars sit ab instituto aliena: de aduclariorum, quæ quia iuplicia sunt, (vide Bell. c. 21.) proximum esset, ut ageremus: sed partim vitanda prelixitatis nimie, partim instituti nostri gratia, quod unice ad verbum Dei de hoc, ut & de alijs questionibus, respicit, contenti erimus in præsentia unius argumenti explanatione, quod ex V. T. mandatis, Deut. 13. v. 5. c. 17. v. 12. c. 18. v. 20. ita formatur: Scriptura V. T. (seu potius, Deus per scripturam) seuerissime iubet, falsos prophetas, nolentes obedire sacerdotis summi imperio, qui suadent colere Deos alienos, sine ulla misericordis occidi. E. sunt occidendi. Consequens illustrari potest exemplum non solum Helie, Iosie, Iehu, & aliorum, qui falsos prophetas occiderunt, 1. Reg. 18. v. 40: 2. Regum 10. v. 1. & c. 23. v. 20. sed etiam Nabuchodonosori, qui eodem imitatus est edito suo, Daniel. 3. v. 29: Vide Aug. epist. 50. Resp. Propositionis omissa consequentia negatur. scriptura enim illa siue leges V. T. fuerunt forenses, cum respectu certarum personarum, loci & temporis latæ, ut ex cap. 13. v. 1. & 12. patet, ideoq; ad nos in N. T. non pertinent. Quid? quod leges adductæ incurrant quodammodo ignorantem elenchi, prima enim & ultima agunt de falsis prophetis apostasiam suadentibus, non de hæreticis simpliciter: quamvis sepe fiat, ut idem sint fanatici & hæretici, id quod de Anabaptistis, Enthusiasticis & Swenckfeldianis constat: quibus tamen, nisi idem blasphemæ, seditiosi & turbulenti fuerint, parci debet quod ad vitam. Intermedia de causis forensibus & ceremonialibus, cum questio sit de hæreticis. Exempla verò ad legem quidem quadrant, quæ sunt temporaria: in personis tamen esse aliquid extraordinarium, ex factis Elie liquet. Reliquorum examen in actum disputationis rejicimus: Deo opt. max. gratias agentes, qui dedit reges, & principes ecclesiæ suæ nutritios Es. 49. v. 23. & ministros suos, ad laudem bonorum, & metum malorum, Rom. 13. v. 3. 4: eundem pro omnibus in eminentia constitutis rogamus, ut colant ipsum cum timore, & exsultent cum tremore, Psal. 2. v. 11. & nos sub eorum protectione tranquillam & quietam vitam degamus, in omnâ pietate & honestate, 1. Timoth. 2. v. 2. AMEN.

Additamenta quedam, ad Bellarmini de hoc argumento tractationem dilucidandam sicut non inuicilia: quorum explicatio breuitatis studio in ipsa non est omissa.

1. Quest. An Christus instituerit ecclesiasticum magistratum, Lucæ 22. v. 25. 26? Resp. Bell. affirmat lib. de laicis c. 3. §. Ad secundum: nos negamus.
2. Quest. An Paulus velit fieri seruum hominis siue seruire homini propter hominem tantum, 1. Cor. 7. v. 23. Resp. affirmat idem ibidem, §. Ad quartum: nos negamus.

3. Quest.

3. Quæst. An filij אלהים sint filij principum, Gen. 6. v. 2? Resp. affirmativa aperta tribuitur Anabaptistis à Bell. c. 2. §. Secundum, ab exemplis: tacita hujus colligitur ex c. 4. §. Ad argumentum in contrarium: nos negamus.
4. Quæst. An certum sit, quod rebellio Israelitarum à tribu Juda significaric schismata hæreticorum? Resp. affirmat Bell. (cap. 4. §. Tertio dico) ex Eucherij lib. 3. super librum Regu. n: nos certitudinem repugnare principijs Bell. (lib. 3. de verbo Dei, cap. 3. §. Sed quanquam.) ipsamq; assertionem præsupposito falso laborare statuimus.
5. Quæst. An Cain condidisse civitatem dicatur Gen. 4. v. 17. an verò tantummodò condere cepisse? Resp. prius affirmat Bell. c. 2. §. Quintum, ab origine: & alij, inter quos est Augustinus, lib. 15. de civit. Dei c. 1: nos posterius.
6. Quæst. An Jobi c. 34. v. 30. dicatur, quod Deus faciat regnare hominem hypocritam propter peccatum populi? Resp. affirmat Bell. c. 8. sub finem §. Ad tertium. ex Aug. lib. 5. de civit. Dei, cap. 15. & consentit vulg. versio: nos negamus.
7. Quæst. An Esaia c. 33. v. 22. de politico magistratu agatur, & affirmetur, quod sit legifer? Resp. affirmat Bell. c. 10. §. licet Christiano: nos negamus.
8. Quæst. An lex aliqua sit Evangelica? Resp. affirmat idem ibidem, §. secundò probatur: & alibi: nos negamus.
9. Quæst. An liberas Christiana in eo consistat, ut possimus eligere bonum & rejicere malum? Resp. affirmat Bell. ibidem, §. Tertius noster: nos negamus.
10. Quæst. An certum sit, tributum non deberi regibus, nisi ut possint alere milites in defensionem reipublicæ? idq; dicatur ab Apostolo, Rom. 13. v. 6. Ideo tributa præstatis. ministri enim Dei in hoc ipsum servientes: nimirum ut gladio puniant perturbatores publicæ pacis, quia præmiserat; Non sine causa gladium portat. Dei n. minister est, vindex in iram. Resp. affirmat Bell. cap. 14. §. Dico secundò: nos negamus.
11. Quæst. An omnibus liceat publicas injurias bello persequi, qui ad superiorem non possunt confugere? Resp. affirmatio videtur esse Bellarmini c. 15. §. Prima igitur conditio: ubi ratio non procedit, nisi propositio omnia sit universalis: nos negamus.
12. Quæst. An auctoritate legitima non sit opus in bello defensivo? Resp. affirmat idem ibidem. §. Residet autem: nos limitandum censemus.
13. Quæst. An oblata satisfactione tantum ex charitate & æquitate, non ex justitiæ rigore, sit desistendum à bello? Resp. Bellarminus prius, ibidem, §. Sed querat aliquis: nos posterius tuemur.
14. Quæst. An pro vita captivorum sceleratorum & crimen (capitale) factorum intercedere sit justum? Resp. affirmat Bell. cap. 14. §. Respondeo, videtur Erasmus: dum id. Episcopos modò facere solere affirmat, & ante eum August. epist. 58. idem censuit: nos negamus.
15. Quæst. An liceat magistratui reos impunè dimittere, ad intercessionem aliorum? Resp. affirmativa olim fuit Augustini: (vide epist. modò allegatam) negativa Macedonij (vide epist. præcedentem) Bucanus in institut. loco XLIX. quæst. XLII: distinctione utitur: nos, ubi lex divina non distinguit, conscientiam talibus distinctionum pharmacis & fomentis tranquillam reddi non posse censemus.

Tarnov, Paulus.

r. Q. u. Prof. Theol. in Rg. Bd., grö: in Lipsia m. 1718!
Ann: 1552. var. sub Toriam 1611., in Rg. Bd. Lipsia,
u. ann. in Rg. Bd., ca. in Rg. Bd. Rector in partim in Med. in
grö. comitibus, u. in Rg. Bd. 1604. u. in Rg. Bd. Lipsia
Lib.) Libros tres de conjugio uir Bellaminum.

1) de sacramentis.

2) de ministerio verbi divini et sacramentorum ante.

3) оrвоу verae et orthodoxae doctrinae de idejnti

4) melectionum de sacramentis in genere а по стасуагоу.

5) coment. in S. Johannis Evangelium.

6) Librum de SS. Trinitate uir Faust: Soanum, Rob:
Bellaminum u. Jac: Wickum.

e) Lippi alb

a) de ministrorum verbi divini officio Rost: 1618. in 4.

b) de legitima sacramentorum administrationum ratione
Rostochii 1618. in 4.

c) de ministerii evang: apud Lutheranos veritate,
fructu et efficacia. Rost: 1618. in 4.

d) de ministrorum verbi divini abdicatione, translatione,
dimissioneque. Rost: 1620. in 4.

e) Examen doctrinae pontificiorum de oratione/precatine.

f) de bonis operibus.

g) de peccato originis.

- h) de discrimine peccati venialis et mortalis.
 i) de novo evangelio.
 x) de danibz regni caelorum, solvente et ligante.
 l) de magistratu politico. Rostochii 1620. in 4.
 m) orat: de vita Lucae Baumeisteri.
 n) de visitatione gratia per Lutheri ministerium etc.
 u. arb. q. o. Marti: 1633. alb. et olim in dr. Lippig. 8
 d) Herm: Tarnovii orat: de Paulo Tarnovio, fratre.
 B) Freheri thesaurum emendatum.
 v) Witte memoriae theologorum, Ratorum
 p) a Seelen Athenae Lubecenses.
 c) Lippig, 2. H. glosses Lexicon 2. IV. Lippig 1751.
 in gr. 4. pag: 1010 u. 1011.

Michaelis, Christianus.

r. Christoph Theologus, geb: in Öfrol in Fr u. Armag 1588.
9. 10. Dec: unv. naßim in Ro, bd, in dis, daß in dis
nisterium hymn, u. mit den Pastore u. Sup. an in Laoti
Zirkel verfaßt. Er gab sel et mel pionum; huchum Rachelis
puerperium, in a. r. Öfrol. Öfrol. unv. r. Loz. Med. in Ro bd
oh. Affuerum pro, vort in 1652. in Ro. Ö.

1) Wette elogia theologorum.

2) Wette, L. Ö. gel. Lex. P. III. p. 510. in gr. 4. Wette 1751.

Michael, M. Pan.

von Andam, in Öfrol, war Mag. Philos., in Pastor
u. Prov. Sup. in Öfrol, pro 4. fr. de certa salutis
no me expectatione; puncta religionis inter Catheranos
et Calvinianos atq. Zur Logis von der Öfrol. in Wette
Lunden Wette in Öfrol u. Calvinisten u. Wette 9. Sept.
1644. in Öfrol. Ö.

1) Witte diarium biographicum.

2) Wette, L. Ö. gel. Lex. P. III. p. 510 et 511. in gr. 4.
Wette 1751.

Vulpinus, Henricus.

von Smig in W. Sph. L., vor anfang der Sph. L. in
Pa. 162, Tamag in Symna. II in Reval Rector, 1616.

1) Nomenclatorem davidicum hebraeo-latinum.

2) Collegium ethicum.

3) Arithmeticum.

4) disput: de generali philosophiae constitutione.

5) Semi-centuriam quaestionum ethicarum.

6) de minutis physicis et arithmeticae astronomicae
regulis practias.

7) de incarnatione filii Dei, ex Eccl. VII. 14. etc. in Pa. 1626. &

a) Witte diarium biographiam.

b) Swertii, Athenae belgicae.

c) Jöcher, E. J. gr. Lex. L. IV. p. 1758. in gr. 4.

pag. Lij. 1751.

65. *Hæc de argumentis, quæ Bellarminus tanquam nostra produxi-
 dia eorum pars sit ab instituto aliena: de adversariorum, quæ quæ
 sunt, (vide Bell. c. 21.) proximum esset, ut ageremus: sed partim vita-
 tati nimie, partim instituti nostri gratia, quod unice ad verbum De-
 de alijs questionibus, respicit, contenti erimus in præsentia unius argum-
 tione, quod ex V. T. mandatis, Deut. 13. v. 5: c. 17. v. 12: c. 18. v. 20. ita so-
 ptura V. T. (seu potius, Deus per scripturam) severissime jubet, falsos
 lentes obedire sacerdotis summi imperio, qui suadent colere Deos ali-
 misericordia occidi. E. sunt occidendi. Consequens illustrari potest ex
 lum Helie, Iosie, Iehu, & aliorum, qui falsos prophetas occiderunt. 1
 2. Regum 10. v. 1. & c. 23. v. 20. sed etiam Nabuchodonosori, qui eos der-
 edicto suo, Daniel 3. v. 29: Vide Aug. epist. 50. Resp. Propositionis omis-
 tia negatur. scriptura enim illa sive leges V. T. fuerunt forenses, cum
 tarum personarum, loci & temporis late, ut ex cap. 13. v. 1. & 12. patet
 in N. T. non pertinent. Quid? quod leges adductæ incurrant quod
 rationem elenchi. prima enim & ultima agunt de falsis prophetis a-
 dentibus, non de hereticis simpliciter: quamvis sæpe fiat, ut idem s-
 heretici, id quod de Anabaptistis, Enthusiasticis & Swenckfeldianis cons-
 men, nisi idem blasphemi, seditiosi & turbulenti fuerint, parci deb-
 ram. Intermedia de causis forensibus & ceremonialibus, cum quæstio-
 nis. Exempla verò ad legem quidem quadrant, quæ sunt temporaria:
 men esse aliquid extraordinarium, ex factis Eliæ liquet. Reliquor
 in actum disputationis rejicimus: Deo opt. max. gratias
 dedit reges, & principes ecclesiæ suæ nutritios Es. 49. v.
 stros suos, ad laudem bonorum, & metum malorum, Ro-
 eundem pro omnibus in eminentia constitutis rogamus
 ipsum cum timore, & exultent cum tremore, Psal. 2. v. 11
 eorum protectione tranquillam & quietam vitam degam
 pietate & honestate, 1. Timoth. 2. v. 2. A M E N.*

*Additamenta quedam, ad Bellarmini d-
 gumento tractationem dytandam: scilicet non inuicilia: quorum
 cario brevitate studio in ipsa cura Ver est omissa.*

1. Quæst. An Christus instituerit ecclesiasticum magistratu
 v. 25. 26? Resp. Bell. affirmat lib. de laicis c. 3. §. Ad secundum: nos
2. Quæst. An Paulus veret fieri servum hominis sive servire h
 hominem tantum, 1. Cor. 7. v. 23. Resp. affirmat idem ibidem, §. Ad
 negamus.

